№ 134 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 23 ՅՈՒՆԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 23 ՅՈՒՆԻՍԻ № 134

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2- (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար՝ վճարում են՝ իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ
6 ՐՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ:

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նախ. հին հասցեն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով):

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°“ ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

„Մշակի“ խմբագրութիւնը յիշեցնում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են 5-ական րուբլի, շտապել ուղարկել մնացորդ 5 րուբլին, որպեսզի յուլիսի 1-ից լրագրի առաքման գործում ընդհատում տեղի չունենայ:

Տանը և երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ՝ յունիսի 21-ին վախճանվեց

Աւետիս Բաքայեան ԲԱՀԱԹՐԵԱՆՑԸ,

որի մասին խորին կսկիծով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին հանգուցեալի ամուսինը՝ ՄԱՐԹԱ ՍԱՐԳՍԵԱՆ և որդին՝ ԲԱՀԱԹՈՒՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԲԱՀԱԹՐԵԱՆՆԵՐԸ: Ամբիծքն այսօր, յունիսի 23-ին, երեկոյեան ժամը 7½-ին: Թաղումը վաղը, հինգշաբթի, յունիսի 24-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին (Ճավճավաձեվսկայա փող. № 1, բնակար. № 15) դէպի Ջրկինեանց եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը: 764. 2—1

Մարիամ Աւետիսեան և Միքայել Կարապետեան ԿԱՖԵԱՆՆԵՐԸ խորին կսկիծով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինն իր Թանգագին հօր, իսկ երկրորդն իր սիրելի աներոջ՝

Աւետիս Բաքայեան ԲԱՀԱԹՐԵԱՆՑԻ

մահվան մասին, որ տեղի ունեցաւ ծանր և երկարատև հիւանդութիւնից յետոյ: Ամբիծքն այսօր, յունիսի 23-ին, երեկոյեան ժամը 7½-ին: Թաղումը վաղը, հինգշաբթի, յունիսի 24-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին (Ճավճավաձեվսկայա փող. № 1, բնակ. № 15) դէպի Ջրկինեանց եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը: 765. 2—1

ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿՈՒՄ վախճանվեց Թիֆլիսի Առևտրական Բանկի դիրէկտոր

ՄՈՎՍԷՍ ՄԿՐՏՈՒՄԵԱՆ

ԹՈՒԻԱՍԵԱՆԸ

Մարմինը Թիֆլիս բերելու և Թաղման օրվայ մասին կը յայտարարվի առանձին: 766. 1—1

ԴԱՒԱՆԱՆՔՆԵՐԻ ՇՓՈԹ

II

— Երէկ բարեկամ էինք, բայց կռուեցինք և մեր յարաբերութիւնները կտրեցինք:

— Ի՞նչ պատճառով:

— Պատճառը անձնական է:

Անձնական պատճառներով կարող են միմեանց հետ կռուել երկու ազատամիտներ, երկու պահպանողականներ, երկու սօցիալիստներ:

Նրանց դաւանանքները մնում են նոյնը, բայց իրանք անձնապէս կտրում են յարաբերութիւնները միմեանց հետ:

Կանցնի ժամանակ, անձնական վիրաւորանքը կը հարթվի և համախոհ անձերը նորից կը միանան ոչ միայն գաղափարով, այլ և անձնական յարաբերութիւններով:

Բայց վերև դրած հարցին կարող էր լինել և մի ուրիշ պատասխան:

— Պատճառը անձնական չէ, այլ գաղափարական է. մենք միմեանցից հեռացանք, որովհետև մենք տարբեր հայեացքների, համոզմունքների և ծրագիրների մարդիկ էինք, և մեր միասին լինելը մի մեծ թիւրիմացութիւն էր:

Այդտեղ միացված էր անմիանալին, այդտեղ զուգորդված էին միմեանց բացասող, միմեանց հակասող մեծութիւններ և, անշուշտ, նրանք չէին կարող միմեանց աջակցել և ուժեղացնել, այլ միայն թուլացնել և թիւրիմացութիւններ առաջ բերել:

Հակառակ դաւանանքների պատկանող անձերը կարող են նոյն իսկ անձնական լաւ յարաբերութիւնների մէջ լինել, ազգակցական, խնամիական կապեր ունենալ, բայց երբ մի անգամ նրանց բաժանում են համոզմունքների և տեսակէտների տարբերութիւնները, նրանք չեն կարող գործել այնպիսի քաղաքական և հասարակական կուսակցութեան մէջ, որը բացասում է նրանցից մէկի կամ միւսի դաւանանքը:

Դա անկարելի է:

Եւ եթէ նա կարելիութիւն է գտնում կեանքի մէջ, դա թիւրիմացութիւն է, դա ժամանակաւոր անընական մի երևոյթ է, որը չէ կարող երկարատև գոյութիւն պահպանել և տրամաբանօրէն կը ձգտէ գտել և դատել միմեանցից որոշ դանգուածները և յստակացնել իւրաքանչիւրին իր տեղը իրականութեան մէջ:

Իւրաքանչիւր համախմբում և կուսակցութիւն, որ ցանկանում է էական գործ առաջացնել և վճռական դեր կատարել հասարակութեան մէջ, չը պէտք է շլանայ արհեստական գինակցութիւններից և անորոշութեան կամ թիւրիմացութեան վրա հաստատէ իր փոխադարձ կապը միւս գործողների հետ:

Ոչ, դա սխալ կը լինի:

Աւելի լաւ է՝ հանդէս գալ աւելի փոքր թւով, բայց համերաշխ ոգով, թիւրիմացութիւններից ազատ կազմով, որոշ ծրագրով:

Թող էլ այդպիսով կը դանդաղի հասարակական որոշ ծրագրի իրագործումը, բայց նա ազատ կը մնի ինքնաքայքայման և հիասթափութեան վտանգից և մի անգամ յայտնի վէճք ընդունելուց յետոյ նա կամրացնի նըրան օրէ-օր, ընդարձակելով և խորացնելով իր ազդեցութիւնը:

Մեր հասարակութիւնը գաղափարական դաստիարակութիւնից զուրկ է և ճանճային իրականութիւնը չափազանց յաճախ կերպով կաշկանդում է մարդկային ոգին ու կամքը:

Այդ դաստիարակութիւնը անհրաժեշտ է և նրա առաջին պահանջներից մէկը պէտք է լինի ազատել մարդու թանգագին բարոյական անկախութիւնը անարժան խաղերից և համակերպչական գործողութիւններից, թելադրելով մարդկանց միանալ այնպիսի զուգորդութիւնների մէջ, որտեղ խօսում և գործում է համախոհութիւնը, մտածողութեան հարազատութիւնը և ազատ ընտրութեան ոգին, առանց կողմնակի հաշիւների և սակարկութիւնների:

Այլապէս, մենք եղած թիւրիմացութիւնների վրա կաւելացնենք նոր թիւրիմացութիւններ, որոնք էական և դրական օգուտ չեն տայ ոչ ոքի, իսկ զգալի կերպով կը դանդաղեցնեն մեր հասարակական զարգացման գործը:

Ա. Բալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 21 յունիսի

Յունիսի 17-ին Բարձրագոյնս հաստատված է Պետական Խորհրդի և Դումայի կողմից հաւանութիւն գտած օրինագիծը Ֆինլանդիայի վերաբերեալ:

Ներքին գործերի մինիստրը շրջաբերականներով ցուցմունքներ է տուել նահանգապետներին 1910 թւի յունիսի 14-ի օրէնքի գործադրութեան մասին, որը վերաբերում է գիւղացիական հողատիրութեանը: (Հ. Գ.)

Պետերբուրգ, 21 յունիսի

Առևտրի մինիստրը ներկայացրեց մինիստրների խորհրդին մի առաջարկութիւն համառուսական գրավաճառների և հրատարակիչների ընկերութեան կանոնադրութեան նախագիծը հաստատելու մասին:

Ի նկատի առնելով՝ որ 1912 թւին լրանում է Գօնչարօվի ծննդեան հարիւրամեակը, Բարձրագոյնս թոյլատրըված է Սիմբիրսկի նահանգի գիտական արխիվային մասնաժողովին համառուսական հանգանակութիւն բանալ հանգուցեալ գրողի համար Սիմբիրսկում արձան կանգնեցնելու նպատակով: (Հ. Գ.)

Տագանրոգ, 21 յունիսի

Տագանրոգի քաղաքային դումայում համառուսական հանգանակութիւն է բացված Ա. Պ. Չեխօվի համար արձան կանգնեցնելու նպատակով: (Հ. Գ.)

Օդեսսա, 21 յունիսի

Այստեղ եկաւ Սօֆիայի համասլաւոնական համագումարին մասնակցողների վերջին խմբակը Պետական Դումայի նախագահ Գուչկովի հետ միասին:

«Կորոլէվա Օլգա» շոգենաւը ուղեւորվեց Վառնա ռուսական օրհներգի նուագածութեամբ և անընդհատ ուռաների ուղեկցութեամբ:

Շոգենաւով էկսկուրսիա գնացին դէպի Մերձաւոր Արևելք Պետերբուրգի տեխնօլօգիական ինստիտուտի և պօլիտեխնիկումի ուսանողները: (Հ. Գ.)

Սօֆիա, 21 յունիսի

Կայացաւ սլաւօնական ժուրնալիստների համագումարի բացումը: Ներկայ էին արդարադատութեան մինիստր Կրէստէվը և Սօֆիայի քաղաքագլուխը, նախկին մինիստրներ՝ Զակօվ, Բալաբանօվ, Գէշօվ, Դանէվ և ուրիշները, նաև բազմաթիւ տիկիններ:

Համագումարը բաց է արել համասլաւօնական ժուրնալիստների միութեան նախագահ Խօլէչէկը, որն իր ողջոյնի ճառի մէջ մատնանշեց, որ պատուիրակները ուրախութեամբ հաւաքվում են սլաւօնական ընտանիքի ամենակրտսեր անդամի մօտ, դէպի որը սլաւօնները վերաբերվում են առանձին սիրով ու համերաշխութեամբ, և որոնք Բուլգարիայի հեռաւոր անցեալում անգամ չեն դիջել ամենամեծ զոհաբերութիւնների առջև: Խօլէչէկը յիշատակելով, որ բուլգարները առաջինը մտրին իրանց լուսման սլաւօնական կուլտուրայի գանձարանի մէջ, վերջացնում է իր ճառը, ողջունում է սլաւօնների մեծ մասի անունից բուլգարական ժողովրդին՝ ուղղելով նրան ջերմ բարեմաղթութիւններ: Ճառը քանիցս ընդհատվում էր ամկայլի ծափահարութիւններով: Համագումարի բիւրոյի համար ընտրվել են. Նախագահ՝ Բօբչէվ, փոխ-նախագահներ՝ բուլգարացի Վէլչէվ, սլովինացի Գաբրիչէկ, սերբ Ջուրջիկ և ռուս Պօլեանսկի: Խօլէչէկը ընտրված է պատուաւոր նախագահ:

Շնորհաւորական հեռագիր է ուղարկված բուլգարական Թագաւորին: (Հ. Գ.)

Թէհրան, 21 յունիսի

Նէջէֆի մուշտէիդների կողմից տըրված հրամանով բանտից արձակվել են 8 հոգի, որոնք յեղաշրջումից յետոյ բարձրագոյն կօմիտէտի անունով՝ առանց դատաստանական քննութեան ու վճռի՝ կալանաւորված էին քաղաքական շարժումներով: Սարդար-Ասադը անձամբ արձակեց նրանց:

Մէջլիսը թոյլատրեց Թաղի-Զադէին երեք ամսվայ արձակուրդով Թաւրիզ գնալ: (Հ. Գ.)

Մադրիդ, 21 յունիսի

Երէկ տեղի ունեցաւ մի մեծ հակակղերական ցոյց: Մասնակցում էին բազմամարդ ամբոխը և հասարակական բոլոր շրջաններին պատկանող կանայք: Թափօրի գլուխ էին անցել ազատամիտ, հասարակապետական և սօցիալիստական կուսակցութիւնների բոլոր պարագլուխները:

Գաւառներից հաղորդում են տեղի ունեցած բազմաթիւ ցոյցերի մասին: Կարգը ոչ մի տեղ էլ չէ խանգարված: (Հ. Գ.)

Մօտ օրերս Լօնդօնում կայացել է կեղեքվող ազգութիւնների ներկայացուցիչների կօնգրէսը, որի նպատակն է պաշտպանել կեղեքվող ազգերի իրաւունքները:

Կօնգրէսին մասնակցել են Եգիպտոսի, Հնդկաստանի, Ֆինլանդիայի, Պարսկաստանի, Վրաստանի և ուրիշ երկիրների ներկայացուցիչները:

«Р. С.» լրագրի թղթակցի ասելով, Վրաստանի կողմից կօնգրէսին մասնակցել է իշխան Ծերեթելին, որը իր ճառի մէջ յիշատակել է այն փաստերը, որոնք արձանագրված են եղել Վրաստանի ներկայացուցիչների կողմից Հաագայի կօնֆերէնցիային ներկայացված յիշատակագրի մէջ:

Վենետիկեան դատարանի վճիռը Տարնովսկայայի ազնկայոյց գործի առիթով բեկանված է իտալական բարձրագոյն դատարանի կողմից և գործը վերաքննվելու է նորից:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՆԴԱԿ ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻ

Գերազնիւ նախագահի և անդամոց Հանգանակիչ Մասնաժողովոյ ի նպաստ հայ տառապելոց Տաճկահայաստանի հարազատ և հաւատարիմ որդւոց Մայր Աթոռոյս բազմասյի ողջոյն հանդերձ հայրապետական օրհնութեամբ:

Ընկալեալ մեր գգիր հոգևոր որդւոցդ յ 7 ամսեանս յունիսի, թ. 181, հասու եղաք, եթէ Մասնաժողովդ ի կատար ածելով զբարոյական պարտիս իր՝ բոլորեալ է շրջան գործունէութեանն ի 1 մայիսի տարւոյս և ի հանգանակեալ դրամոյ զարդիս կայ մնայ առ մասնաժողովիդ՝ 4100 րուբլի, որ յղեսցի ամենապատիւ պատրիարքըն հայոց Թիւրքիոյ վասն հասուցանելոյ՝ ի գումարէդ զ300 օսմ. լիրայս ըստ նախորդ որոշման Մասնաժողովիդ առ հոգաբարձութիւնն Վարագայ վանուցն:

Որդեակք հոգևորք և սիրելիք Մեր, քաջայայտ է ամենեցուն, զի դուք յաւուրս անակնկալ փորձութեանց, աղէտից և տառապանաց նահատակ ժողովրդեան մերոյ, որ ի Տաճկաստան, յանձնառէք սիրայօժար կամօք զայդ առաքինական և գթարի գործ հանգանակութեան առ ի սատար լինել տառապեալ և տնանկ ժողովրդեանն, դնելով զբուժիչ սպեղանիս ի վերայ բազմազան վիրաց նորին: Անշուշտ մէն մի խորագէտ անդամ ազգիս արժանի ջատագովութեան համարի վաստակաւոր ջանս առ մէնջ սիրեցեալ հոգևոր որդւոցդ յօգուտ տառապեալ հարազատից ձերոց:

Արդ՝ ի տրիտուր սրտաբուղխ գործունէութեան և արդիւնաւոր վաստակոց սիրեցեալ որդւոցդ այսու հայրապետական կոնդակաւ Մերով յայտնեմք ամենեցունդ և որոց օժանդակ եղեն ձեզ և համայն նուիրատու բարեպաշտօն ժողովրդեան մերում զխաչուրհն գոհունակութիւն Մեր հանդերձ հայրապետական օրհնութեամբ: Մաղթեմք առ Տէրն՝ պարգևել ձեզ զքաջառողջութիւն և զերջանկութիւն և համայն ազգիս զցանկալին անդորրութիւն: Ամէն:

ՄԱՏԹԷՈՍ Բ.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

18 յունիսի 1910 ամի
և ըստ տոմարիս ՌՅԾԹ.
Ի Հայրապետութեան Մերում ա. ամի
Արարատեան Մ. Աթոռ Ս. Էջմիածնի
Ի Վաղարշապատ
Թ. 1558.

ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ ՍԿՍՎՈՒՄ Է

«Կովկասեան Բուսականութիւն» (Кавказская Флора) ընկերութեան նախաձեռնող և հիմնադիր պրօֆէսոր Ալ. Սարուխանեանցը գնաց Շուշու Վարանդա գաւառը. Նա այնտեղ նշանակելու է յատուկ գործակալներ (ցանկալի է պարոնին գլխաւորապէս գործ ունենալ տեղական ուսուցիչների հետ), ծանօթացնելու է նրանց տեղական բժշկական և ներկատու բոյսերի տեսակների և նրանց չորացնելու կերպերի հետ:

Այնտեղից պարոնը նոյն նպատակով անցնելու է Գեղարքունի՝ նախ Դիլիջանի և ապա Սևանի լճի շրջակայքը ու յետոյ՝ Արագած և նրա դիմացի Ոսկեգանձ (Ալթուն-Թախթ) սարերի լանջերն է հետազօտելու. այս կողմերի անչափ հարուստ բուսականութիւնը խոստանում է իր վրա ուշադրութիւն դարձնողին լիուլի վարձատրել:

Ցանկալի է, որ տեղական ձեռնհաս մարդիկ օրինաւոր աջակցութիւն ցոյց տան այս նորամուտ արդիւնաբերութեան ձեռնարկողին:

Լսում ենք, որ Ալ. Սարուխանեանը, աւելի լուրջ և հաստատ հիմքի վրա դնելու համար իր հիմնած ընկերութեան գործը, մտադիր է հրատարակել այս ճիւղի բովանդակութեամբ մի մասնագիտական ամսաթերթ, ինչպէս և շուտով ձեռնարկելու է իր արդէն պատրաստած բուսաբանական հարուստ բառգիրքը:

Ն. Սիմէօնեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Շուշի, 14 յունիսի

Վերջերս «Մշակի» №№ 120-ում և 123-ում լոյս տեսաւ երկու փոքրիկ թղթակցութիւն Շուշու քաղաքագլխի ընտրութիւնների մասին:

Քաղաքագլխի հարցը—դա Շուշու իրականութեան ցաւոտ և հիւանդոտ կողմերից մէկն է:

Ես շատ եմ հետաքրքրվել Շուշու հասարակական կեանքով, նրա ինքնավարութեան վիճակով, և ամեն անգամ ինձ պատմվածները, իմ տեսածներն ու լսածները, իմ դիտողութիւններն և տպաւորութիւններն եղել են ոչ-մխիթարական մեր քաղաքի հայրերի համար: Քաղաքային վարչութիւնն իր քաղաքագլխով հանդերձ մազաչափ անգամ չէ մտածում իրան յանձնված քաղաքի բարեկարգութեան մասին. հասարակական շահերով տոգորված անձինք չը կան մեր քաղ. վարչութեան կազմի մէջ: Չը կայ մէկը, որ անկեղծ կերպով ցաւելիս լինի քաղաքի ցաւերով. չը կայ մէկը, որի համար հասարակական շահերի գաղափարը արիւն և մարմին դարձած լինի այդ անհատի մէջ. այդ գաղափարի ըմբռնումը, նրա ներքին իմաստը միշտ էլ հակառակ կերպով է հասկացվել մեր մէջ:

Բողոք, տրտունջ, գանգատ, անբաւականութիւն—ահա թէ ինչպէս է արտայայտվել Շուշու ժողովուրդը քաղ. վարչութեան վերաբերմամբ: Չը կայ մէկը, որ պարզ և անկեղծութեամբ ասէ, թէ ինքը գոհ է քաղաքի վարիչներից: Դրական, շօշափելի գործեր չեն կատարվում քաղաքային հիմնարկութիւնների համար. մինչդեռ Շուշու տարեկան բիւջէն մօտ 100 հազար րուբլու է հասնում: Քաղաքի իսկական միջոցներից այս կամ այն հաստատութեան տրվող նպաստներն այնքան աննշան և չնչին են, որ յիշատակել անգամ չարժէ:

Այս բոլորից պարզ տեսնում է ընթերցողը, որ Շուշու քաղ. վարչութեան ընդհանուր գործունէութիւնը մի տխուր պատկեր է ներկայացնում իրանից: Մի գործունէութիւն, որ այնքան հարուստ է եղել մինուսներով, մի կեանք, որ այնքան անբովանդակ, այնքան խոցեր է պարունակել իր մէջ:

Շուտով տեղի կունենան քաղաքագլխի ընտրութիւնները. թէ ով կը լինի մեր քաղաքի բաղդի ապագայ տնօրինողը, այդ ցոյց կը տայ մօտ ապագան: Քաղաքագլխի պաշտօնի համար խօսվում է հետևեալ թեկնածուների մասին. 1) քաղաքագլուխ Գր. Քալանթարեան, որի կողմնակիցները համարվում են Թուրքերը և հայերի մի խմբակ: Այժմեան քաղաքագլխի մասին ասում են, որ նա, անպայման, ժիր, փորձառու, քաջ և ազնիւ անձն է, բայց նա ի չարն է գործ դնում իր դրական կողմերը: 2) Պետրոս Զաքարեան, որ արդէն հրաժարվել է իր թեկնածութիւնից: Ինչպէս յայտնի է, Պետրոս Զաքարեանը մի ժամանակ եղել է հարկային տեսուչ, իսկ այժմս նա վարում է մասնաւոր պաշտօն և, բացի այդ, պարապում է նաև ժուռնալիստիկայով: 3) Բժ. Նիկ. Եարամիշեան, որ ամենահաւանական թեկնածուն է համարվում և որի ընտրութիւնը քաղաքացիները միանգամայն ապահովված են համարում:

Մի բան սակայն, որ պէտք է յիշատակենք, դա հետևեալն է: Պատմում են, որ Թուրքերը խիստ հակառակ են նրա ընտրութեան. բայց չը մոռանանք ասել նաև, որ բժ. Եարամիշեան, շուշեցիների ասելով, վերին աստիճանի մաքուր, ազնիւ, շիտակ անձնաւորութիւն է: Ի նկատի ունենալով, որ նա մինչև օրս հասարակական որևէ պատասխանատու պաշտօն չէ վարել, ուրեմն նա անյայտ է այդ ասպարիզում և յայտնի որպէս բժիշկ, մենք դժուարանում ենք որևէ որոշ կարծիք յայտնել այդ առիթով: 4) Զաւադ բէկ Իշխանեան, նախկին քաղաքագլուխը, նոյնպէս ուշադրութեան է առնվում. բայց ինչպէս սրա, նոյնպէս Գերասիմ Շահնազարեանի մասին շատ քիչ է խօսվում. վերջինս մի ժամանակ քաղաքագլուխ էր ընտրվել Շուշում, բայց գոլիցինեան ռեժիմը տապալելով նրա ընտրութիւնը՝ չը հաստատեց նրան իր պաշտօնում:

Ինչ վերաբերում է Թուրքերին, պէտք է ասեմ, որ քաղաքագլխի պատասխանատու պաշտօնի համար յարմար թեկնածուներ չը կան նրանց մէջ: Ոսկու-Ջօն

—

Ռոմանովկա, 15 յունիսի

Ամսիս 12-ին, Ստաւրոպոլից, ցերեկվայ գնացքով ժամանեց Աստրախանի թեմ. առաջնորդ Մխիթար եպիսկոպոսը: Կավկազսկայա կայարանում սրբազանին դիմաւորեցին Ն. ք. Հերթեցեանի առաջնորդութեամբ տեղական հոգաբարձութիւնը, դպրոցի երկսեռ աշակերտութիւնը և պրիստաւը: Ժողովրդի ներկայացուցիչ Զաքուդեանն աղ ու հացով շնորհաւորեց սրբազանի գալուստը: Առաջնորդն իջևանեց Դ. Թաթուլեանի տանը:

Ամսիս 13-ին կատարվեց հիմնօրհնեաց հանդէսը և օծվեցին երեք հատ սրբոց ընտիր պատկերներ ու խաչեր: Արարողութեանը մասնակցում էր բացի ծխատէր Ներսէս քահանայից՝ նաև Ստաւրոպոլի գործակալ Կ. ք. Եագոյեանց: Առաջնորդը յորդորեց ժողովրդին դպրոցական գործը օրինական հիմքերի վրա դնել և, պատուիրեց Ներսէս քահանային նոր հոգաբարձութիւն ընտրել դպրոցի համար:

Ամսիս 14-ին սրբազանը մեկնեց Ռոմանովկէից դէպի Ուստլաբա և իջևանեց յայտնի բարեգործ Տէր-Ազարեանի տանը: Սրբազանին ուղեկցում էր միմիայն Հերթեցեան քահանան: Ուստլաբայի հայ-բնակչութիւնը շատ ազնիւ և վայելուչ ձևով ընդունելութիւն ցոյց տուեց: Նոյն օրը Ուստլաբա հասան Մայկոպի ծխատէր Վ. ք. Ասկարեանը և երէցփոխ Թէրզեանը:

Սրբազանը շատ հետաքրքրվում էր գաղութի հայերի դպրոցական կարիքներով: Նա իր հետ կոնսիստորիայից անդամ քահանայ չէր վերցրել՝ աւելորդ ծախքերի դուռ չը բանալու համար: Իւրաքանչիւր սահմանում իր բաժնի քահանան ուղեկցում էր իր առաջնորդին: Դիտող

—

Ալէքսանդրոպոլ, 16 յունիսի

Ամսիս 15-ին քաղաքային տան դահլիճում կայացաւ դումայի հերթական նիստը նախագահութեամբ քաղաքագլուխ Տ. Տիգրանեանի և մասնակցութեամբ 29 ձայնաւորների: Կարդացվեց նախորդ նիստի արձանագրութիւնը և վաւերացվեց: Այնուհետև վարչութեան անդամ Աղ. Ամիրեան կարդաց «Городское дѣло» խմբագրութեան դիմումը քաղ. վարչութեան, որով վերջինից պահանջվում էր կամ միանուագ մի գումար իբրև նուէր, կամ թերթերի տարածումն ձայնաւորների մէջ, միաժամանակ խնդրելով, որ քաղ. վարչութիւնը իր յայտարարութիւնները տայ իրանց թերթի մէջ տպագրվելու: Քաղ. վարչութիւնը դրան պատասխանել էր, որ քաղաքը հնարաւորութիւն չունի՝ որևէ գումար նպաստ տալու, իսկ ինչ վերաբերում է բաժանորդագրութեան, դա թողնվում է ձայնաւորների ազատ կամքին. իսկ յայտարարութիւններ կը տրվեն ի հարկին: Վարչութեան անդամ Յար. Բարսամեան զեկուցեց քաղ. գրադարանի գրադարանապետի գրութիւնը, որով յայտնվում է գրադարանին գրքեր նուիրողների անուն-ազգանունները: Ապա Բարսամեան կարդում է այն ուղերձը, որ քաղաքիս աղջկանց գիմնազիայի հոգաբարձութիւնը ուղղել է նոյն գիմնազիայի վերատեսչուհի Օ. Ադրիանովայի 25-ամեայ յոբելեանի առիթով:

Այնուհետև քաղաքագլուխը զեկուցեց այն գրաւման մասին քաղաքային հողից, որ արել էր ոմն Լուկիա Անդուզով. դուման քաղ. վարչութեան առաջադրութեամբ որոշեց քաղաքի այդ հողաբաժինը, որը 12 քառ. սաժէն տարածութիւն ունի, ծախել նոյն Անդուզովի վրա սաժէնը 3 ր. արժողութեամբ:

Ապա քաղաքագլուխը զեկուցեց 42,000-ի փոխառութեան մասին, որ առաջարկում էր անել քաղաքային վարչութիւնը, գտնելով որ քաղաքը ֆինանսական դրութիւնը ճգնաժամի մէջ է գտնվում: Քաղ. վարչութեան զեկուցումից երևաց, որ նա, միջոցներ չը լինելու պատճառով, ծախսել է քաղաքի պահեստի դրամագլխից 17,000, ծախսել է գրաւ դրված գումարներ մինչև 12,000, ծախսել է և այլ յատուկ գումարներ. և այժմ քաղաքային վարչութիւնը միակ փրկութիւնը գտնում է այդ փոխառութիւնը, որը եթէ դուման չը թոյլատրէ, այլևս անկարելի կը լինի քաղաքային տնտեսութեան վարումը: Այդ փոխառութեան դէմ խօսեցին ձայնաւորներ Վիրաբեանց, Բեբուրեան, Յովհ. Տէր-Մարտիրոսեան, Աս. Իսահակեան, որոնք փոխառութեան փոխարէն առաջարկում էին, որ քաղ. վարչութիւնը եռանդուն միջոցների դիմէ քաղաքին հասանելի պարտքերը (недоимки) հաւաքելու, որը պատկառելի գումարի է հասնում: Պահանջվեց, որ այդ հարցը գաղտնի քուէարկութեամբ որոշվի. առաջարկվեց, որ այդ հարցի որոշումը, իբրև փափուկ և լուրջ հարց՝ յետաձգվի երկու օրով, որպէսզի ձայնաւորները, մերժման դէպքում, ուրիշ միջոցներ առաջարկեն քաղաքի տընտեսական դրութիւնը բարւոքելու համար. սակայն այդ խելացի առաջարկութիւնը չանցաւ, իսկ գաղտնի քուէարկութեամբ այդ հարցը մերժվեց:

Այնուհետև քաղաքագլուխը խօսեց քաղաքումս ընդհանուր պարտադիր ուսում մտցնելու մասին, որի կազմած ընդարձակ զեկուցումը, բաղկացած 22 մեծադիր էջերից, առաջուց տպագրված և ուղարկված էր ձայնաւորներին ծանօթանալու համար: Այդ հետաքրքրական զեկուցման մասին մենք կը խօսենք մեր յաջորդ նամակում:

Ապա քաղաքագլուխը յայտնեց, որ քաղաքը իր հողերից յատկացրել է մի քանի տասնեակ դեսեատին փորձադաշտերի համար, որի վրա այս ամառ սկսվելու են աշխատանքներ: Որոշվեց 3000-ի փոխառութիւն կնքել ընթացիկ ծախսերի համար:

Այնուհետև կայացաւ ընտրութիւն քաղաքային վարչութեան մի անդամի. միակ թեկնածու Աս. Իսահակեան չանցաւ՝ ստանալով 13 սպիտակ և 14 սև քուէներ: Նիստը փակվեց ժամը 12-ին: Մ. Տարախչեան

ԲԱԳՈՒԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Բագու, 16 յունիսի

Բագուն հոգեվարքի մէջ է. տնտեսական և առևտրական քայքայումը հսկայական քայլերով է ընթանում: Պակասը լրացնում է խոլերայի սպառնալի, դանդաղ, բայց հետզհետէ մօտեցող վտանգը:

Առևտուրը բառի բուն նշանակութեամբ կանգնած է. նաւթի գինն ընկած, երեխաների մէջ փորհարինք հիւանդութիւնը տարածված. և եթէ դրանց վրա աւելացնենք պարապ, բայց ընտանիքով ծանրաբեռնված մարդկանց հազարների հասնող թիւը, այն ժամանակ ընթերցողի համար պարզ պիտի լինի Բագուի աննախանձելի դրութիւնը:

Ամեն օր, առաւօտից սկսած մինչև միւս օրը առաւօտ, երկաթուղու կայարանը լիքն է լինում ճանապարհորդներով. կան այնպիսիները, որոնք երկու-երեք օր շարունակ տնային-ճանապարհորդական իրերը ձեռներին՝ գալիս ու նորից վերադառնում են տուն տոմսակ չը լինելու պատճառով: Դրանք գնում են հանքային ջրերը՝ Պետիգօրսկ, Կիսլովոդսկ և այլն: Գնում են Աբասթուման, Բօրժոմ, Դիլիժան, Մանգլիս, Շամախի, Շուշի, Զանգեզուր, Գանձակի գիւղերը և արտասահման:

Գնում են հարուստները, ունևորները և միջակ դասակարգը: Մնում են առօրեայ աշխատանքով ապրողները, արհեստաւորները, բանւորները, մուրացկանները:

Փողոցները կեղտոտ, փոշի, որի մէջ մարդ ամբողջ կօշիկներով է խրվում, 40° տաք և Բագուի քամին... Պարզ պիտի լինի մնացողների դրութիւնը: Փողոցների մաքրութեան վրա ուշադրութիւն պիտի դարձնէ քաղ. վարչութիւնը, սակայն տեսէք ինչ օրի է հասել այդ վարչութիւնը, որ ոստիկանութիւնը ինքն է ուշադրութեան առնում:

Քաղաքի մի աչքի ընկնող և բազմամարդ թաղի կեղտոտութեան, գարշահոտութեան պատճառը քաղ. վարչութիւնն է, որի անդամները իրանց կեանքում չեն մտել այդ թաղը, բայց ահագին եկամուտ են ստանում հոյակապ տներից: Դա՝ Մարդ. Ընկ. ճաշարանից դէպի Տէլէֆօննայա փողոցի շրջակայքն է: Քաղ. վարչութեան սայլերը, ձիերն և մասնաւոր մարդկանց կթան կովերը և սայլի եզները տեղաւորված են այդ թաղի մէջ: Այդ վայրը ներկայացնում է յետ ընկած գիւղական մի գոմ, ուր չորացնում, թխում են կովերի աղբը, գարու, դարմանի և խոտի մնացորդը այրում, քամու բերան տալիս ու բնակվողների սենեակները փոշիով լցնում: Եւ չը նայելով որ քանիցս գրաւոր բողոքներ են եղել այդ կենդանիներին հեռացնելու, սակայն ոչ ոք չէ բարեհաճել ուշադրութիւն դարձնել:

Շատերը կարծում են, որ եթէ խոլերան արմատականապէս բուն դնէ Բագւում, 1892 թ. պէս՝ 2000—3000 զոհերով ձեռք կը քաշէ եախանների... Ոչ, այդ երազ է. եթէ խոլերան այս անգամ սկսի, տասնեակ հազարներով է տանելու...

Այլ էին 1892 թ. պայմանները, այլ են այժմեանները. այն օրից երկու տասնեակ տարիներ են անցել:

Այն ժամանակ ճանապարհների հաղորդակցութիւնը քիչ էր. Բագուին մնացին միմիայն Պարսկաստանից եկածները: Իսկ այժմ համ Պարսկաստան, համ էլ Ռուսաստան և այլն: Բացի այդ, այն ժամանակ Բագուն հէնց մի քաղաքն էր, սակայն այժմ ունի արուարձաններ՝ Էրմանի-քեանդը, Բալախանակոէ-շոսսէ, Բեյլի և Մալականսկայա-Սլաբոդկա: Դրանք իւրաքանչիւրը մի-մի փոքրիկ գաւառական քաղաքներ են, որոնց վրա պիտի հսկել զատ-զատ:

Պիտի խոստովանած, որ նաւթաշխարհի մաքրութիւնը, համեմատած Բագու քաղաքի հետ, աւելի օրինակելի է շնորհիւ նաւթարդիւնաբերողների խորհրդի: Ուրիշ կերպ էլ չէր կարելի սպասել ի նկատի առնելով այն հանգամանքը, որ այդ խորհրդի անդամները թէ կրթված են և թէ անձնական շահերով ու նախանձով չեն առաջնորդվում, իսկ քաղ. վարչութիւնը կատարեալ հակապատկերն է ներկայացնում: Ս. Գարագաշ

ԽԻՏՐՕՎԻ ՇՈՒԿԱՆ ՄՕՏԿՎԱՅՈՒՄ

II*)

Խիտրովցու օրը.

«Խիտր վկայի» վերևը նկարագրածս անծեբից դուրս՝ համանուն հրապարակն է. այստեղ առաւօտեան ժամը 7-ից կեանքն եռում է, ծախում են ամեն ինչ, բայց սուտ, կեղտոտ և հոտած տեսակից, օրինակ՝ միս, երշիկ, ձուկ, սուպ, կաշա, զանազան կերակուրներ, վատ տեսակի ծխախոտ, ձու և այլն. այս ամենը չը լված էժան—մէկ բաժին սուպը մում՝ 1 կոպ., 5 հատ գետնախնձոր՝ 1 կ., 10 հատ ձուն՝ 4 կ. (այն ժամանակ, երբ Մօսկվայում արժէ 25 կ.). այստեղ կարելի է ամբողջ կօստում ձեռք բերել՝ միայն և միայն 12 կոպէկով, պինջակ թոկով՝ արժէ 5 կ., վարտիկ՝ 3 կ., շապիկ՝ 1 կ., գլխարկ՝ 1 կ., կօշիկներ՝ 3 կ., և այլն. ամեն ոք խիտրովցիներից իր սրբազան պարտքն է համարում գալ այստեղ մասնակցելու առևտրին. նա գնում է մի բան, որպէսզի 2 րոպէից յետոյ նորից վաճառի:

Ժամը 12-ից այստեղ հրապարակի վրա սկսվում է անառակութեան «աթէնական» ոչ թէ գիշերները, այլ ցերեկները՝ քէֆ, աղաղակ, աղմուկ, հայհոյանք, ծեծ, արիւն և այլն. ժամը 2-ին արդէն ամեն ոք արբած է, արբած են տղամարդիկ, կանայք, արբած են ծեր ու ջահել, մինչև իսկ մանկահասակ օրիորդներ և պատանիներ. անբարոյականութիւն, մարմնավաճառութիւն, լրբութիւն, և այս ամենը բացօթեայ, շատ սառնասիրտ, առանց խղճի խայթի, անհերկիւղ՝ կարծէք սովորական, առօրեայ մի բան է տեղի ունենում. ապա մարդիկ հէնց այստեղ՝ գետնին տարածվելով՝ քնում են: Երեկոյեան դէմ գալիս են իրանց գիշերային ապաստարանը. այստեղ «աթէնական ցերեկները» փոխվում են գիշերների. ահա բերում են սրանց համար թէյամաններով իբր թէ սառ ջուր, բայց իրօք օղի, խմում են մեծ-մեծ բաժակներով, իրար ետևից, առանց դանդաղելու... սրա հետևանքը դարձեալ ծեծ, արիւն, սպանութիւն, անբարոյականութիւն. քնում են խառն, որտեղ և ում հետ պատահեց. այդտեղ են 10—12 տ. դեռատի աղջիկներ, անտէր-անտիրական, թէև իրանց մայրերի հետ, սեփական աչքերով իրանց մայրերից դաս են առնում, հեշտութեան ու անառակութեան դաս...:

Կուլակովի տանը գիշերում են 2000 մարդ՝ միանգամայն խառն. սա համարվում է բոլոր տներից մեծը և Խիտրովի շուկայի ամենանողկալի ու թարախոտ տեղը. այստեղ գիշերում են գլխաւորապէս ոճրագործներ ու կեղտոտ պրոֆեսսիայով պարապող անհատներ, օրինակ՝ գողեր, պոռնիկներ. սա ոճրագործութեան ու անբարոյականութեան մի կատարեալ որջ է, ամեն տեսակ կեղծաբարների, պօրնօգրաֆիական հրատարակութիւնների հեղինակների և ամեն տեսակ ապականված մարդկանց նաւահանգիստ:

Ասացի, որ այստեղ կանանց ու տղամարդկանց բաժինը ընդհանուր է, և թէ ո՞րպիսի անառակութեան վակխանալիա տեղի կունենայ ամեն գիշեր՝ այդ ընթերցողն ինքը կարող է երևակայել. և այս ամեն տեսարանների լուռ վկաները 6—7 տ. երեխաներ են: Բարեբաղդաբար այս անառակութեան բոյնը ոստիկանութեան ջանքերով վերջերս փակվել է:

Ահա ձեզ խիտրովցու կեանքի համառօտ նկարագիրը: Բացի սրանցից, որոնք «Խիտրովկայի» $^{1}/_{3}$ մասն են կազմում և նրա մշտական ու պատուաւոր բնակիչներն են կազմում և յիշածս ոճիրների ու անբարոյականութեան հերոսները, կայ նաև եկւոր տարր, այսպէս կոչված նորերը, որոնք $^{2}/_{3}$ մասն են կազմում և գիւղից գալով իրանց համար պաշտօն են փնտռել ու վերջ ի վերջոյ ընկել այստեղ. սրանք մինչև վերջն էլ պատրաստակամութիւն են յայտնում իրանց աշխատանքով ապրել. այս դրսեցիներին Խիտրովի հիմնական բնակիչները տանում են, խմեցնում և ապա կողոպտում. կողոպտում են իրանց ազգականներին ու մինչև իսկ հարազատ հօրը, որովհետև աղքատութիւնը կատաղեցրել է և նրանց մէջ ամեն ինչ բթացրել: Բուն խիտրովցիները հեշտ կաշառվում են և ամեն տեսակ մութ ու անսանձական արարքների համար գործիք դառնում: 1905 թ. սրանք էին, որ, կաշառվելով ինչ-որ անձերից՝ ամբողջ Մօսկվայում ահ ու սարսափ էին տարածել. ծեծում էին ինտելիգենտ անցորդներին, սպանում ուսանողներին, որոնցից մէկին այս առանց այն էլ զզվանացած տարրը ծեծելուց յետոյ կենդանի-կենդանի Մօսկվա գետը նետեց: Այդ և հետևեալ 1906 թ. համարեա Մօսկվայի բոլոր բժիշկներն ու փաստաբանները վերցրել էին իրանց բնակարանների դռներին փակցրած անուանացոյցերը, որովհետև վախենում էին, թէ իրանց ցուցագրերներով ներս կը խուժեն այս անկոչ հիւրերը և ամեն ինչ տակն ու վրա կանեն...:

Ծայրայեղ աղքատութիւնը խիտրովցիների մէջ մի տեսակ նեարդերի, զգացմունքի, խղճի և մտքի բթացումն է առաջ բերել. այնչափ թշուառութիւն են քաշել, այնքան ճնշումն ու հալածանք կրել անողոք բաղդի հարուածներից, այնչափ տքնել են օրական պարէնի համար, որ բնականաբար իրանց դիմացը տեսնում են միմիայն ոխերիմ թշնամիների մի անծայր բանակ. ամբողջ աշխարհը նրանց թշնամին է, ողջ մարդկութիւնը նրանց անկման պատճառը. ուստի իրանք էլ իրանց հերթին աշխատում են ջնջել, սպանել, ոչնչացնել՝ բօլէկան բաւականութեան համար: Սրանց համար և՛ մահը, և՛ կեանքը հաւասարազօր են. այն սիրով, որով նրանք ապրում են, նոյնպիսի սիրով պատրաստ են մեռնելու. և իսկապէս՝ ողորմելիները էլ ինչ ունեն, ինչ է մնացել նրանց համար այս վերան աշխարհում. անդարձ թաղված է նրանց թէ ներկան, թէ անցեալը և թէ ապագան:

Ընթերցողը սրտի կսկիծով գիտեց, թէ բարքերի և հոգու ո՞րպիսի անկումն է տիրում հարուստ և լուսաւոր Մօսկվայում. նա տեսաւ, թէ մարդկանց ո՞ւր է տանում թշուառութիւնը. նա տեսաւ, թէ այս էգօիստական աշխարհում մարդիկ ինչպէս անհետ կորչում են և իրանց հետ կորցնում հարիւրաւորների: Իսկապէս այս «ստորամարդերը» հերոսներ են այժմեան սօցիալական պայմանների, այժմեան կապիտալիստական կարգերի. մարդիկ միմեանց դիակների վրա կանգնեցնում են իրանց

*) Տես «Մշակ» № 131.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Կ. Պոլիս, 13 յունիս

Տաքը հեղձուցիչ է: Հարուստ դասակարգը արդէն իսկ ամարանոցներու մէջ ապաստանած է: Հոս Զատիկէն անմիջապէս վերջը գիւղագնացութեան եղանակը բացուած կը համարուի:

Այդ եղանակէն այս տարի շուտով չօգտուելու համար՝ կար երկու պատճառ: Հայութիւնը կը սպասէր սահմանադրութեան յիսնամեայ տարեդարձի յոբելեանին: Իսկ հայ-կաթոլիկը կը սպասէր իր պատրիարք Թէրզեանին:

*

Սահմանադրութեան յոբելեանական հանդէսը աւելի շքեղ չըլլալու պատճառը ներքին է: Օսմանեան սահմանադրութիւնը այնքան բարեբաղդ չեղաւ հայ համայնքին համար: Յեղափոխական կուսակցութեանց և չէբիաթճիական կոչուած դասակարգին միջև սին ուրուական մը ապրեցաւ ու կապրի: Կեղծ նամակներ զէնք եղան մէկ քանի անհատներուն, որով յեղափոխական մարմինները յաչս միամիտ ժողովրդեան շատ վատ ցոյց տուին: Եւ ահա ազնուապետական համարուած հայ դասակարգը մոլեռանդութեամբ թշնամացաւ հայ յեղափոխական կուսակցութեանց: Անհունօրէն խաթարեցաւ միութեան ու համերաշխ գործունէութեան ոգին, որուն սահմանադրութենէն վերջը շատ ու շատ պէտք ունէինք:

Մեր ցեղը կրքոտ է. ու այդ իր մոլեռանդութեան ատեն՝ անհատական հաշիւները աւելի բարձր են, քրով կը մոռնան հանրական անմիջական պէտքերը: Մենք մեր հոգեբանութեան վրայ շինիչ գաղափար մը չենք տուած բնաւ...

Ու եթէ գիտակցութիւն ունենանք, շուտով կանդրադառնանք այժմեան ողբալի կացութեան վրայ և մենք մեր վրայ ծիծաղիլ չենք տար թշնամիներուն:

Սահմանադրութիւնը կարծես ղարիբի և աղքատի համար սարքուած տօն մըն էր. վարչական և ազնուական համարուած դասակարգը բացակայ գտնուեցաւ: Եւ ինչո՞ւ...

Շատ փնտռեցի պատճառը. էական պատճառ մը չկար. միայն այսքան կրցայ համոզուիլ, որ Դուրեան սրբազանի օրով՝ մխիթարական բան ցոյց չտալու համար՝ դարանակալ ճիգ մը կայ: Ու սահմանադրութեան հանդէսը չտօնողներէն մեծ մասը այդ իժային գաղափարը կը տաքցնէ իր թթու ու թթուած հոգիին մէջ: Յեղափոխական մարմինները պատճառ չէին. անոնք շատ լրջութեամբ ճառեցին, և ամեն կուսակցութիւն դրուատեց սահմանադրութեան հիմնադիրները: Եւ սրբազան Դուրեան պատրիարք կունկնդրէր ճառախօսութիւնները և բնականաբար կը ցաւէր, որ ազգային վարչական մարմինէն մեծ մասը հոս չէր գտնուեր: Հասարակութիւնը ամբողջովին հայ էր, խանդավառութիւնը կը ծփար հայ ռամիկին, հայ ղարիբին վրայ: Ի՞նչ զուգադիպութիւն: Սահմանադրական հիմնադիրները արդէն իսկ ազնուապետական դասակարգը չէին երազեր, երբ 50 տարի առաջ կը հռչակէին սահմանադրութիւնը. և 50 տարի վերջը՝ իրենց յիշատակը տօնողը նոյն ինքն իրենց սիրած ռամիկ ու ղարիբ ժողովուրդն էր. ազգի մը հոգին այդ դասակարգը կը մարմնացնէ իր ճշգրիտ անկեղծութեամբ:

*

Հայը իր սահմանադրութեան օրը տեսաւ, և հայ-կաթոլիկն ալ վերջապէս պատրիարքական աթոռին վրայ բազմած տեսաւ իր սիրելի պատրիարք Թէրզեանը: Այժմէն հասարակութիւնը կը գնահատէ իր ընտրած պատրիարքի կորովը: Տեսնուած է սուլթանին հետ, անոր պատմած է Ադանայի խժդժութեան տեսարանները և սուլթանն իմացուցած է, որ այդ ջարդերու օրերուն բացարձակապէս քուն չէ եղած յուզումէն ու վիշտէն: Թէրզեան մինիստրներու հետ տեսնուած է ու յիշեցուցած է անոնց, որ մոռնալու բաներ չեն Ադանայի մէջ կատարուած բարբարոսութիւնները: Իր առաջին տեսութեամբ արդար բողոքները թափած է կառավարութեան առջև:

Այս լաւ է, այս գովելի է. հայ-կաթոլիկ հասարակութիւնը վերջապէս ունեցաւ իր կորովի պատրիարքը, որ համակրելի Դուրեան պատրիարքի հետ պիտի պաշտպանէ հայուն անպաշտպան դատը:

*

Հեղձուցիչ է տաքը:

Հարուստ դասակարգը ամարանոցներու մէջ մէկ քիչ շունչ կը քաշէ. իսկ բանուոր դասակարգը գործին ու տաքին հետ կը չարչարուի: Այդ թշուառ հասարակութիւնը միայն կիրակի օրերու մէջ մէկ քիչ կը զուարճանայ: Հոս սովորութիւն է, որ անոնք կիրակի օր Վոսփորի կամ Ոսկեղջիւրի շոգենաւերով երթան շաբաթական դժխեմ չարչարանքները թափեն ծիծաղկոտ ծովին մէջ: Այդ նաւագնացութիւնները հաճելի են: Վոսփորի շոգենաւերը հաւասարապէս կայցելեն ասիական ու եւրոպական ափերը: Վոսփորի երկու կողմը հաւասարապէս հրմայքոտ գեղեցկութիւն մը ունին. Եւրոպայի կողմը կը տեսնես Պալեան ճարտարապետութեան յուշարձաններ, դեսպաններու ամարանոցները, Բէյիւք-Դէրէն, գեղեցկակերտ՝ ուր ժամանակին բոլորովին հայութիւն էր ժողովուրդը. հիմա միայն Ազարեան ընտանիքն է մնացած: Ասիական ափունքը սքանչելի է իր բնագեղ տեսարաններովը. շոգենաւը եզերքէն շատ մօտիկ կանցնի. շար ի շար կը տեսնես գիւղեր. եզերքի տներն ամբողջովին թիրքբենակ են, խիտ վանդակներով պատուհանները գոցուած են. սահմանադրութիւնը հարեմի խստութենէն կահաբեկի:

Սքանչելի է, երբ Բէջաթխանէէն կը նաւարկես մինչև Ղալաթիոյ մեծ կամուրջը. աջ ու ձախ կը տեսնես իրարու նման տեսարաններ. շէնքերը խեղճ են, սակայն բնական տեսքով հիանալի. ձախակողմէ կէյնայ Ֆիշէկխանէն, որուն կը յաջորդէ երկայն բլուր մը, որ ամբողջովին հրեանոււն գերեզմաննոցն է: Աջակողմը կը գտնուի կղմինտրի գործարան մը. քիչ վերջը կը տեսնես հիանալի Էյուպը, որուն ծովափի տեսարանը իր գողտրիկ ժպիտովը հրապուրիչ է: Էդիրնէ-քափուսին Էյուպի կընանկն է՝ պատմականօրէն նշանաւոր: Էյուպի դիմացն է Սութլիջա. տեսարանը խեղճուկ է և ատկէ սկսեալ մինչև կամուրջ կը շարունակուին փայտաշէն աղքատին տնակներ: Հասարակութիւնը նոյն իսկ կիրակի օրեր զուարճանալու համար երթևեկի դիւրութիւններ չունի:

Շոգենաւերը քիչ են. ամեն շոգենաւ ընկղմելու աստիճան բազմութիւն մը կը խճողէ իր մէջ, և նստարան գտնելը հազուագիւտ բան մըն է. ժամերով ոտքի վրայ մնալու ես, անշարժ կենալու ես, վասն զի չորս կողմէդ քեզ կը պարսպեն մարդկութեան շար ի շար պատուարները, և միայն յոյսն է, որ այլանդակ բրտութեամբ կը ճեղքէ բազմամբոխը իր մէկ բարեկամին քով մօտենալու համար: Շոգենաւէն ներս մտնելու և դուրս ելլելու ատեն, խուժանային հարուածներուն աչք գոցելու ես. բեռնակիրը տուրիստին հետ կընկերի իր ահագին բեռով. դուն գլուխդ պէտք ես ուշադրութեամբ պահպանել, եթէ ոչ՝ փանկալջախջախ կը մնաս. ու աս այլանդակութիւնները սովորական բաներ են հոս... Ե.

պալատները, մարդիկ ուրիշների կեանքով երկարեցնում են իրանց կեանքը. խիտրովցիներն այժմեան կարգերի մարմնացած բողոքն են. Նրանք այն ապացոյցը հաստատում, թէ ոճրագործութիւնների ամենամեծ հեղինակն ու դրդիչն ինքը հասարակութիւնն է և հասարակական կարգերը։

Մարդիկ, որոնք գուցէ մարդկութեան շնորհալի անդամներից լինէին, շնորհիւ թոյլ կամքի, սօցիալական ծանր պայմանների ընկել են անել խորխորատը. յաճախ կը տեսնէք սրանց մէջ օրիգինալ տիպեր, ինտելիգենտ տարօրինակ դէմքեր, որոնք հասկանում են իրանց թշուառութեան պատճառները. շատերը խօսում են ֆրանսերէն, գերմաներէն, բերում են ձեզ լատինական ասացուածքներ. շատերը պարծենում են, որ համալսարանի որևէ բաժնի II կամ III կուրսից են ելել, կամ իրանց եւս հերոս համարում, ինչպէս պատմութիւնը հերոսացրել է զանազան անձերի։

Յիշում եմ մի այդպիսի «ստորամարդու». այդ ողորմելին երկաթուղու մէջ մուրում էր. նա մօտեցաւ մի հոգևորականի, փող խնդրեց ու առաջարկեց պատմել իր կեանքի բազմաթիւ անցքերից մէկը. ու երբ մերժումն ստացաւ, աչքերը խոժոռեց ասելով.

— Ի՞նչ. դու հաճոյքով կը պատմես ս. Օգոստինոսի կամ Ոսկեբերանի կեանքը, իսկ ես իմ կեանքի մասին չե՞մ կարող պատմել։

Հարկաւ չը պիտի ուրանալ, որ խիտրովցիների անկման պատճառների մէջ պակաս դեր չէ կատարում նաև ընտանեկան դաստիարակութիւնը և ծնողական կրթութիւնը. քանի քանիսները խիտրովցիների ընտանեկան սխալ դաստիարակութեան զոհեր են։

Յիշում եմ. Նման արբեցողներից էր նաև մի հայ մարդ, Մոսկվայի հարուստ ընտանիքներից մէկի զաւակը. ասում են՝ այդ թշուառի անկման պատճառը նրա մայրն էր. Լազարեան ճեմարանում սովորելու ժամանակ, որովհետև գիշերօթիկ էր ուղին, մայրը միշտ տան համադամ խորտիկներից և կարկանդակներից բաժին կուղարկէր զաւակին. գթոտ մայրը չէր մոռանում մի փոքրիկ շշով էլ գինի ուղարկել նրա համար. սակայն ինչ կը մտածէր խեղճ ծնողը, թէ որդու համար թոյն է ուղարկում, թոյն՝ որով պիտի թունաւորվէր որդու ամբողջ կեանքը. և որդին չաւարտեց իր ուսումը. շատ շուտ գինին զլացաւ նրան բաւարարութիւն տալ, և նա դիմեց աւելի ուժեղ ոգելից խմիչքի՝ օղուն. սա նրա Աստուածն էր, նրա ամբողջ էութիւնը։ Վերջերս երբ մեռել էր նրա մայրը, տանն անդամալոյծ ընկած էր նրա հայրը, Մոսկվայի փողոցներում, յաճախ և հայոց եկեղեցու բակում, կը տեսնէիք այդ թշուառին, միշտ արբած, միշտ կարմրած, միշտ մրթմրթում էր քթի տակ, որովհետև դժգոհ էր իր վիճակից, որովհետև ինքը շատ լաւ հասկանում էր, թէ ինչն է իր անկման պատճառը՝ անիծած օղին, որից ձեռք վերցնելու ոչ ոյժ ունէր և ոչ կամք. օրական մի մեծ շիշ էլ բաւարարութիւն չէր կարողանում տալ նրան, նա հաց էլ չէր ուտում և ոչ կերակուր—միայն օղի....։ Հայհոյում էր հօրը, որ փող չէ տալիս խմելու համար, արտասուքով յիշում էր մօրը, որ իր անկման պատճառ դարձաւ. Նա ինքը դատութեամբ խոստովանում էր.

— Ինչ անեմ ես, երբ մայրս աշակերտական սեղանից ինձ սովորեցրեց խմել, երբ ես տնից սեփական կառքով տօներից յետոյ դպրոց դառնալիս շատ քաղցրեղէնների հետ բերում էի նաև մի շիշ՝ կարմիր հեղուկով լի....։

Երբ մեռաւ հայրը, դեռ նրան չը թաղած, նա արդէն բերել էր հնավաճառին ու տան կահ-կարասիքը գնահատում էր... Օղու փող էր պէտք։ Այսպիսիները խիտրովցիների մէջ մէկ չեն, տասը չեն, այլ հարիւրներ։

Տեղիս վերջին խօլերան կուշտ Մոսկվայի բարձր ուշադրութիւնը նորից դարձրեց այս թշուառների վրա. խորհեցին, մտածեցին ու վերջ ի վերջոյ այն եզրակացութեան յանգեցան, թէ վարակիչ հիւանդութիւնների և անբարոյականութեան այս որջը՝ ցանկալի է Մոսկվայի կենտրոնից տեղափոխել քաղաքի ծայրերը, այնտեղ շինել նոր գիշերային ապաստարաններ և սրանց մէջ պատսպարան տալ նրանց. իսկ այն կօնտինգենտի համար էլ, որ աշխատանք է որոնում, պաշտօն գտնել։ Սակայն մեր կարծիքով այսպիսի արհեստական միջոցներով թշուառութիւնը ոչ միայն կարելի չէ արմատախիլ անել, այլ և անհնար է սահմանափակել նրա աւերածութեան շրջանը։ Խիտրովցիների թիւը չի պակասի երբէք, որովհետև հները կը մեռնեն, տեղը նորերը կը գան։

Ընդհակառակը՝ աւելի ցանկալի պիտի լինի, որ դրանք միայն կենտրոնում, որպէսզի կեանքի ներդաշնակութեան՝ մետաքսի, էլեքտրականութեան, լեցուն սատամբսաների, փառաւոր կառքերի կողքին, որպէս մի ուժգին դիսօնանս, մարդկանց աչքը ծակէր՝ ցնցոտին, բոբիկ ոտքը, մերկ մարմինը և մէջքից կախած սատմոքսը։

Թերևս սրանով հնարաւոր լինէր մեղմացնել մարդկութեան քար խիղճը։ Առ-Ջէն

ԴԵՒՔ Ի ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԱՐԴԿԱՆ ՄԻԱԲԱՆԻՆ

Մողնու եկեղեցու պատուիրակների ընտրութիւնը առիթ է տուել Յ. Թ.-ին ուրախանալ այն ինքնախաբէական մոլորմամբ, թէ ուրեմն «Մշակը» կորցրել է իր հմայքը։

Հայութեան բոլոր մութ ոյժերը, խաւարամիտ, կղերական և սև-հարիւրեակային տարրերը, որոնք շարունակ հալածում էին Գր. Արծրունուն և հեչակում նրան դաւաճան, քանդիչ և կործանիչ ազգի, նրա մահից յետոյ սկսեցին նոյն բութ և ժանգոտած սլաքներն ուղղել «Մշակի» նոր ղեկավարների հասցէին և շարունակում են այդ դօնքիխոտական արշաւանքը մինչև այսօր, առանց ամենափոքր աջողութեան։ Եւ որպէսզի մոլորեցնեն հասարակութիւնը, որպէսզի իրանց խօսքերին անկեղծութեան չէշտ նիրշէին, նրանք սկսեցին արդէն գովել Գր. Արծրունուն, որին, կենդանութեան ժամանակ, խաչ էին հանում, մատնիչ և դաւաճան էին հրատարակում։

Այժմ այդ խաւարամիտ-կղերական-սևհարիւրեակային բլօկին միացել են և հօրիզօնականները, որոնց սաւերներից մինը՝ աւետում է ի լուր աշխարհի, թէ «Մշակը» կորցրել է իր հմայքը, մեռել է հենց Գր. Արծրունու մահից յետոյ (ամաչեցէք, գոնէ, ձեր բարեկամներից—Ալ. Մալումեանից, Լէօից, Աւ. Ահարոնեանից); որովհետև... որովհետև, ծիծաղելի է, ընթերցող, Մողնու ընտրութեան ժամանակ ընտրվել են ոչ թէ Յ. Ալիխանեանը և Հ. Առաքելեանը, այլ Ռուբէն Յովհաննիսեանը և Ն. Տէր-Ղևոնդեանը (այստեղ Յ. Թ. թոյլ է տալիս իրան նոյնիսկ սուտ խօսել, ասելով թէ ընտրվեցին նոյն պատուիրակները, որոնք ընտրված էին մայիսի 30-ին)։ Ես կը հասկանայի դեռ որոշ չափով Յ. Թ.-ի ուրախութիւնը, եթէ ընտրված լինէին զուտ կամ pur sang «Թայֆայականներ»։ Բայց չեմ կարծում, որ Ռ. Յովհաննիսեան, Ն. Տէր-Ղևոնդեան նոյնիսկ կիսազուտ կամ կիսարիւն «Թայֆայականներ» լինեն։ Նոյն լօգիկայով—քանի որ ս. Գէորգի, Բեթղեհէմի, Վերայի և այլ եկեղեցիներում «Թայֆայականների» կանդիդատները չեն անցել—ուրեմն մենք պէտք է ասէինք. «Ընթերցող, «Հօրիզօնը» վաղուց կորցրել է իր հմայքը, վաղուց մեռել է» և այլն։

Բայց ես ցոյց կը տամ այժմ, թէ որքան պարծենալու իրաւունք ունեն հօրիզօնականները։ Ես ցոյց կը տամ, թէ արդեօք իրաւունք ունի՞ Յ. Թ.-ն մեղադրել ուրիշներին կեղծիքի, ապօրինութեան մէջ, պատկանելով այն մարդկանց բանակին, որոնք «զուլալս կլանեն և զմժղուկս քամեն»։

Երբ կազմվում է մի խմբակցութիւն, մի որոշ հոսանք, որ ունի որոշ ուղղութիւն, ծրագիր, արտայայտիչ է որոշ և մեկին գաղափարների, համոզմունքների, աշխարհահայեացքի, և երբ այդպիսի մի խմբակցութիւն, հոսանք հանդէս է գալիս պայքարելու կեանքի մէջ, իր համոզմունքները և ծրագիրը առաջ տանելու իր սեփական ոյժերով, դուք, չը համակրելով նոյն իսկ այդ ծրագրին, չէք կարող յարգանք չը զգալ դէպի այդ խմբակցութիւնը, երբ նա իր սեփական ոյժերով, իր ասպետների ջանքով աջողութիւն է գրաւում։ Բայց դուք նողկանք և զզուանք կը զգաք անմիջապէս դէպի այդ խմբակցութիւնը, երբ նա, արտաքին աջողութեան համար, սկսում է դաշնակցել այնպիսի մարդկանց և խմբակցութիւնների հետ, որոնք իրանց ծրագրով, ուղղութեամբ, գաղափարներով տրամագծօրէն հակառակ են իրան և որոնց այդ խմբակցութիւնը մինչ այդ հարուածել, պախարակել և մերկացրել է։ Ի՞նչ կասէիք և հնարաւո՞ր է արդեօք, եթէ, օրինակ, իրան սօցիալիստ կամ արմատական անուանող և իբրև այդպիսին իրան ցոյց տուող մի խմբակցութիւն Պետական Դումայում, կամենալով աջողութիւն ձեռք բերել, միանար, դաշնակցէր ոչ միայն պահպանողականների, կղերականների, այլ նոյնիսկ Պուրիշկևիչների, Մարկովների և սօիւզնիկների հետ և նրանց ձեռք կարկառէր։ Մի՞թէ նրա ձեռք բերած այդպիսի աջողութիւնը պատուաբեր յաղթանակ է։ Ոչ, ի հարկէ, և այդ մասին երկու կարծիք լինել չէ կարող։ Խնդիրն աւելի անպատուաբեր է, երբ իրան արմատական համարող խմբակցութիւնը համաձայնում է ընտրել ուրիշ կուսակցութեան պատկանող մարդկանց, որոնց հետ նա մինչ այդ կռիւ էր մղում։

Այդպիսի մի աջողութիւն է և հօրիզօնական-Թայֆայականների ձեռք բերած յաղթութիւնը Մողնում, յունիսի 20-ին։

Այդ աջողութիւնը ձեռք բերելու համար, այն է, որպէսզի չընտրվի Հ. Առաքելեանը, նրանք մի ամբողջ ամիս լարեցին իրանց բոլոր ոյժերը, դաշնակցեցին ոչ միայն կղերականների, պահպանողականների, այլ և սև-հարիւրեակային և խուլիգան ոյժերի հետ, դաշնակցեցին տէր-Վարդանի, տէր-Սիմէօնի, նրանց նման կասկածելի քահանաների հետ, որոնց բարոյական նկարագիրն իմանալու համար բաւական է յիշել Մողնու նախկին երեցփոխ Իշխան Բեհբուդեանի՝ կօնսիստորիային տուած զանգատները, որոնցով նա Վարդան և Յովհաննէս քահանաներին մեղադրում էր գողութեան և կեղծիքների մէջ. (իսկ տէր-Սիմէօնի նկարագիրը իմանալու համար բաւական է յիշել նրա տուած դօնօսը կառավարութեան, որով իր միաբանակից Սահակ քահանային մատնում էր իբրև պետական յանցաւոր)։ Եւ մի՞թէ հենց մայիսի 30-ի և յունիսի 20-ի ժողովներում դարձեալ երևան չեկան տէր-Վարդան Տէր-Ղևոնդեանի նոր կեղծիքները։ Եւ այդ բոլոր զզուելի ջանքերից յետոյ դարձեալ հօրիզօնականները չը կարողացան անցկացնել զուտ Թայֆայականներ, այլ մարդկանց՝ որոնց հետ բարոյական որևէ առնչութիւն չունեն և որոնք առաջին յարմար րօպէին կարող են թիկունքը դարձնել իրանց։

Այո, պարոններ, հրճվեցէք այդպիսի յաղթութեամբ, եթէ դա համարում էք յաղթութիւն։ Պինդ պահեցէք այդ յաղթութիւնը, որ միայն ցոյց է տալիս, թէ ինչ կօնգլօմերատի, զզուելի և խայտառակ կօնգլօմերատի օգնութեամբ դուք կարողանում էք երբեմն աջողութիւն ձեռք բերել։ Անցան այն երանելի ժամանակները, երբ դուք կարողանում էիք փոքր ի շատէ շիտակ ոյժերով գործել, երբ յոյս ունէիք ձեր սեփական ոյժերի վրա։

Այժմեան Թայֆայական նոր արշաւանքը մեզ յիշեցնում է «Մեղու» և «Արձագանք» թերթերի ծիծաղելի վարմունքը, երբ, իբրանք հոգեվարք դրութեան մէջ, վերջին շունչը փչելիս աղաղակում էին՝ «Մշակը» մեռած է, «Մշակը» այլ ևս ոչ մի հմայք չունի։ Եւ իրանք՝ այդ աղաղակողները մեռան, մինչ «Մշակը» դրանից յետոյ ևս ապրում և բարգաւաճում է. այդ օրից անցել է աւելի քան 20 տարի։ Դեռ այն ժամանակ Գր. Արծրունին ասում էր այդ կղերական թերթերին.

— Եթէ «Մշակը» մեռած է, էլ ինչի՞ց էք նրանով զբաղվում գիշեր ցերեկ, ինչի՞ց առանց նրան ապրել չէք կարողանում, իբրև պարազիտներ։

Այսօր, 20 տարուց յետոյ, նոյն սև ապուշի կոնչոցն ենք լսում մարդկանցից, որոնք անպատկառ մօտենում են Գր. Արծրունուն և Արիստակէս արքեպիսկոպոսին, որոնց հետ նրանք բարոյական ամենափոքր առնչութիւն չունեն, որոնց նոյնպէս հակառակ էին նրանց կենդանութեան ժամանակ։

Ժամանակի բնորոշ նշան է, որ թեթևամիտները այնքան լրբութիւն և յանդգնութիւն են ձեռք բերել, որ կամենում են նոյն իսկ հասարակական մտքի և կարծիքի ղեկավար լինել։ Կօշկակար, կարի՛ր կօշիկներդ և զբաղվիր քո խոհանոցով։ Թողէք հրապարակախօսութիւնը, որ ոչ ձեր խելքի, ոչ էլ ձեր ընդունակութեան գործ է։ Երգեցէք կեղծիքը, սուտը, կասկածելի և արատաւորիչ կօմպրօմիսները, որոնք կազմում են այժմ Թայֆայականների կեանքի մէկ նպատակը։

Հարիւր տեսակ հայհոյողներ կը գան, կանցնեն, կոչնչանան, կը ծածկվեն իրանց փչած փոշու կոյտի տակ և «Մշակը» փառաւորապէս, գլուխը բարձր և վեհ, կը շարունակէ իր մաքուր, շիտակ, յաղթական ընթացքը։

Հ. Ա.

ԽՕԼԵՐԱ

21 յունիսի

Պետերբուրգ.—Խօլերային հիւանդութիւնների մասին հաղորդում են. Ալէքսանդրօվսկում և Եկատերինօսլաւեան նահ. հիւանդացել են 90, մեռել 54 հոգի. Կերչում հիւանդացել են 36, մեռել 17. Օդեսայում հիւանդացել են 17, մեռել 10. Շամախու գաւառում՝ երկու գիւղում հիւանդացել են 5 հոգի։

Սամարայի, Սարատովի և Պօդօլի նահանգները յայտարարված են խօլերայի կողմից սպառնական։ (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Թիֆլիսի քաղաքային պրօֆեսիօնալ արհեստանոցի և Զուբալովի անուան չքաւորների տան շէնքերը ներկայումս լցված են Ռուսաստանի զանազան մասերից Թիֆլիս եկած բարձրագոյն և միջնակարգ դպրոցների էքսկուրսանտներով։ Քաղաքային վարչութիւնը երկու օր սրանից առաջ տեղեկութիւն է ստացել, որ Վլադիկավկազից ամսիս 24-ին և 25-ին էլի գալու է մի խումբ էքսկուրսանտների՝ Սարատովի նահանգի Զաշխալովեան հոգևոր դպրոցի 26 աշակերտներից բաղկացած։

✦ Յայտնում ենք ի գիտութիւն հայ թարգմանիչների, որ Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան վարչութեան կազմած բեպերտուարի համար հաւանութիւն են գտել նաև հետևեալ պիէսները. Բատայլի «La vierge folle», Բերնշտէյնի «Le voleur», Բիսսօնի «M-me ixe», Նալբէի «Jugend», Գորկու «Սատանայ» և Էնկլիսոի «Հէնրիկոս Նավարացին»։ Ցանկալի է, որ հայ ձեռնհաս թարգմանիչները վաղորօք պատրաստէին վերոյիշեալ պիէսների աջող թարգմանութիւնները և առաջարկէին Դրամատիկական Ընկերութեան վարչութեան։

✦ Շաբաթ, ամսիս 26-ին, Զուբալովեան ժողովրդական Տանը հայկական սեկցիան կը տայ վերջին անգամ Սևումեանի բենեֆիսօրութեամբ և մասնակցութեամբ՝ «Ուրիէլ Ակօստա»։ Սևումեանը, որպէս Հայոց Դրամատիկ Ընկերութեան թոշակաւոր, գնում է բեմական արուեստի մէջ կատարելագործելու նախ՝ Մոսկվա և ապա արտասահման։

✦ Յունիսի 14-ից կառավարիչ սենատին ուղղված բարձրագոյն ուկազի համաձայն, հրամայված է ուժեղացված պահպանութիւնը շարունակել մինչև 1910 թւի սեպտեմբերի 4-ը Զէնդօմորեան, Գանձակի, Երևանի և Քութայիսի ու Թիֆլիսի նահանգի Գորու, Դուշէթի, Բօրչալուի, Թէլաւի, Սղնախի, Թիոնէթի, Ախալքալաքի և Ախալցխայի գաւառներում, նոյնպէս և Տէրբէքի, Կուբանի, Սուխումի և Զաքաթալայի շրջաններում, Բաթում քաղաքի մէջ ու Բաթումի շրջանի կինտրիշի ոստիկանամասում։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը շրջաբերական կարգադրութիւն է արել քաղաքային առևտրա-տնտեսական ոստիկանութեանը խստիւ հետևելու, որպէսզի մսավաճառները ոչ մի դէպքում չը շեղվեն սահմանված սակագներից միս վաճառելիս։ Հակառակ դէպքում նրանք պարտաւոր են արձանագրութիւն կազմել յանցաւորներին օրինական պատասխանատուութեան ենթարկելու համար։

✦ Մուղանի դաշտի հարաւային մասերում արքունական բամբակի ցուցադաշտերում և ռուս գաղթականների ցանքերում երևացել է մորեխ։ Վերջինս անցել է Պարսկաստանից։

✦ Կլխաւոր զինուորական դատարանը յարգել է դատախազի բողոքը Թիֆլիսի վաճառական Արութինովին գերելու գործի առիթով կովկասեան զինուորական դատարանի կայացրած վճռի դէմ։

✦ Սինեմատօգրաֆները վերջին ժամանակներս խոշոր փաստեր են կրում շնորհիւ այն հանգամանքի, որ զուարճալի նորութիւնների ու մօդաների սիրահար հասարակութիւնը այժմ էլ յափշտակվել է սկէտինգ-րինկներով։

✦ Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը երկրագործական դէպարտամենտի առաջ միջնորդութիւն է յարուցել ծածկելու Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցի 2100 ր. փասը, որ կրել է նա այս տարուայ կարկուտներից։

✦ Թիֆլիսի Արտիստիկ Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովում աւագութեան թեկնածուներ են ընտրվել Մ. Ա. Կլանկ, Վ. Ա. Բէրժէ և Ի. Ն. Մարկօզով։

✦ Երկաթուղային մասում գտնվող Անենենսկայա փողոցի բնակիչները 70 ստորագրութիւններով հաւաքական դիմում են արել քաղաքային վարչութեանը՝ խնդրելով ջրանցքի գիծ անցկացնել այդ փողոցով։

✦ Քաղաքային վարչութիւնը ձեռնարկել է կանալիզացիայի շինութեան ամբողջ Բօտանիչեսկայա փողոցում՝ սկսած Վօրօնցօվսկայա փողոցից մինչև Բուսաբանական այգին։

✦ Մօտիկ ժամանակներս Թիֆլիսի ուղղափառ հոգևոր սեմինարիայի բոլոր գործերը վերաստուգութեան են ենթարկվելու։ Վերաստուգութեան շարժառիթը, ինչպէս ասում են, սեմինարիայի տնտեսական մասի անվճռ դէֆիցիտներն են։

✦ Յունիսի 20-ին, ցերեկվայ ժամը 1 ին, Պեսկօվսկայա փողոցի վրա գտնվող Տէր-Դաւիդովի գերմանական համարներում ինքնասպանութիւն է գործել, թունաւորելով իրան կօկաինի խառնուրդով, Տօմսկ քաղաքի բնակիչ Նիկիտ Ալ. Պարֆէնով 26 տարեկան հասակում։ Հանգուցեալի մօտ գտնվել է մի տոմսակ հետևեալ բովանդակութեամբ. «Խնդրում եմ ոչ ոքի չը մեղադրել մահվանս համար. մեռնում եմ սիրոյ պատճառով։ Սիրել ու մերժումն ստանալ—այդ չափազանց ծանր է. խորհուրդ չեմ տալիս, պարոններ»։ Դիակը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոց։

✦ Քաղաքային տեխնիքական մասնաժողովը, դիտելով Գուրգէնովի տունը Պուշկինեան փողոցի վրա, Սօլդատսկի բազարի մօտ, գտաւ նրան տեխնիքական ու հրդեհի տեսակէտից վտանգաւոր, ուստի նրա մէջ գտնվող համարները փակել տուեց և տանտիրոջն էլ երկու շաբաթ ժամանակ նշանակեց ձեռնարկելու մասնաժողովի թերութիւնները վերացնելու աշխատանքներին։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ Հաւլաբարի ս. Կարապետի դպրոցի հոգաբարձութիւնն առաջիկայ սեպտեմբերից բաց է անում իր խնամքին յանձնված դպրոցում Ա. և Դ. բաժանմունքներ։ Մանաւանդ Դ. բաժանման պակասութիւնը շատ աչքի է ընկնում Թիֆլիսի ծխական դպրոցներում։

✦ Երդուեալ-հաւատարմատար Բ. Մ. Բրօդսկին քրէական պատասխանատուութեան է ենթարկում «Нов. Рѣчь» լրագրի խմբագիր Ր. Բէբիէվին և ինչ-որ Լոնկէվիչի յիշեալ լրագրի մէջ Թիֆլիսի երդուեալ-հաւատարմատարների խորհրդի դէմ, որի քարտուղարն է Բրօդսկին, ուղղված նամակը զետեղելու համար։

✦ Յունիսի 20-ին, կիրակի օրը, Թանդրօյեան ս. Աստուածածին եկեղեցում կայացած ծխական բազմամարդ ժողովում հոգաբարձու ընտրվեց Գ. Զատոյեանը, որով և լրացաւ ծխական հոգաբարձութեան կազմը։

✦ Բագուից երէկ ստացանք հետևեալ հեռագիրը. «Սրտանց ողջունում եմ 50-ամեայ յօբելեանական գործունէութիւնը Վարագեան դաստիարակիչ հիմնարկութեան և նուիրում եմ «Զարգարի քնարը» գրքից 100 օրինակ։ «Սոխակի» հրատարակիչ՝ Գրիգորեանց աւ.-քահանայ»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Յունիսի 21-ին Տէրսկի նահանգի բնակիչ Հաջի-Մուրզա Դզանխոտով Զէբիէվ, որոշ զբաղմունք չունեցող, յայտնեց ոստիկանութեան, որ «Գերմանիա» համարներից մէկում իրան անյայտ մի պոռնիկ կնոջ հետ գիշերելու ժամանակ, իրան համար աննկատելի կերպով, վերջինս նրա շալվարի գրպանից գողացաւ 35 ր. և յայտնի չէ թէ ուր անյայտացաւ։ Միջոցներ են ձեռք առնված գողացած դրամը գտնելու և յափշտակիչ կնոջը ձերբակալելու համար։

✦ Յունիսի 21-ին Թիֆլիսի առաջին կարգի վաճառական Տիգրան Նիկիտիչ Աֆրիկեանը յայտնեց ոստիկանութեան, որ ամսի 21-ի գիշերը գրասենեակին կից սենեակից գողացել են սեղանի արծաթէ սերվիզ մօտ 1000 րուբլու արժէքի և ապրանքների պահեստատեղից նոյն տեղում գողացված է մօտ 3000 րուբլու մետաքսի ապրանք։ Պրիստաւ Դաշկովի կատարած քննութիւնից յետոյ երևան հանվեց գողացված ապրանքը մօտ 3000 ր., որ չարագործները դուրս էին ձգել, սակայն չէին կարողացել տանել։ Կասկածով ձերբակալված են գրասենեակի և պահեստատեղի պահապանները՝ Ազիզ Մկրտչեան, Յարութիւն Անդրէասեան և Գրիգոր Առաքելեան։

✦ Յունիսի 21-ին, գիշերվայ ժամը 12-ին, Միքայէլեան փողոցի վրա գտնվող հացատան տէր թիւրքահպատակ Յովհաննէս Ամիրաղեանը կառքով իր հացատնից եկաւ հիւանդանոց և մի քանի րօպէից յետոյ վախճանվեց։ Բժիշկների ասելով Ամիրաղեանը վախճանվել է խօլերայի կասկածելի նշաններով։ Նոյն թւի ժամը 7-ին Միքայէլեան հիւանդանոց բերին Միքայէլեան փողոցի վրա գտնվող թիւրքահպատակ Սերոբ Կարապէտեանցի հացատնից մի բանուորի, պարսկահպատակի, Սարգիս Դաւթեան, 30 տարեկան, խօլերայի կասկածելի նշաններով, որ նոյն թւի առաւօտեան 10 ժամին վախճանվեց։ Երկուսի բնակարաններում ևս կատարված է ախտահանութիւն։ Կարապէտեանցի հացատունը ախտահանութեան է ենթարկված և փակված։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Յունիսի 17-ին նահանգական դատարանը քննում էր 15-ամեայ Ալէքսանդր Վօրօնցօվի գործը, որը մեղադրվում էր երրորդ անգամ գողութիւն կատարելու մէջ։

Մեղադրեալը դիմեց նախագահին հետևեալ խօսքերով.

— Ես ուզում եմ ասել ձեզ, թէ ինչեր են անում բանտում մանուկների հետ։

Նախագահ.—Հը, ասա...

— Ես չեմ կարող ասել այստեղ. ամաչում եմ...

Նախագահ.—Փոքրահասակները չէ՞ որ առանձին են պահվում. մի՞թէ չափահաս բանտարկեալները լինում են ձեզ մօտ։

— Բանտի վերահսկիչներն ու վերակացուները յաճախ մեզ ծեծում են և միշտ էլ հայհոյում են վատ-վատ խօսքերով։

Դատարանը Վօրօնցօվին դատապարտեց 7-ամսեայ բանտարկութեան՝ հաշուելով 6½ ամսեայ նախնական բանտարկութիւնը։

Վօրօնցօվ.—Իսկ ինչ կասէք բանտի վերաբերմամբ. չէ՞ որ այնտեղ ծեծում են, հայհոյում...

Հարցը մնաց անպատասխան։

✦ Բալախանու նաւթահանքերում երևան են եկել երկաթուղային պաշտօնազգեստներով կաթնավաճառներ։ Ձեռքներում բռնել են կժեր, շիշեր ու կրուժկաներ, իսկ գլխներին կրում են կօկարդաւոր գլխարկներ։ Այդպիսի կաթնավաճառներից մէկին իրանց մօտ կանչեցին Կօնդակովի տանն ապրողները և հարցրին՝ ո՞վ է, ծրտեղից է։ Նա պատմեց, որ ծառայում է «Սաբունչի» կայարանում, վերանորոգչական մասում, բանւորի պաշտօնով։ Այն օրվանից, երբ երկաթուղային գծի վարպետը կով գնեց, նրանց ստիպում են կաթ վաճառել։ Մերժել չէ կարելի, իսկոյն կարձակեն ծառայութիւնից...

✦ Յունիսի 5-ից սկսած, երբ երևան եկաւ խօլերայից մեռնելու առաջին դէպքը երկաթուղային հիւանդանոցում, մինչև յունիսի 16-ը Բագւում տեղի են ունեցել խօլերային 6 դէպքեր և 21 էլ կասկածելի հիւանդութիւններ, որոնք սակայն չեն հաստատվել բակտէրիօլօգիական քննութեամբ։

Յունիսի 17-ին մահվան մի դէպք տեղի է ունեցել Նաբերէժնայա փողոցում № 5 տան մէջ։ Անդամահատութիւնից հիւանդանոցում երևացել է՝ որ հիւանդը մեռել է խօլերայից։ Երկու շաբաթվայ ընթացքում խօլերայով հիւանդացել են 7 հոգի, որոնք բոլորն էլ մահացել են։ («Б.»)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

✦ Պետերբուրգի զինուորական դատարանը մօտ ժամանակներս քննեց դրագունների ռոտմիստր Իշխ. Նակաշիձէի գործը, որը մեղադրվում է ժանդարմների օֆիցեր Բազականովի կեանքի դէմ մահափորձ անելու համար՝ դրդված դէպի իր կինը ունեցած խանդից։ Նակաշիձէն ամերիկական մենամարտի հրաւիրեց Բազականովին, բայց, ստանալով մերժումն, երեք անգամ կրակեց նրա վրա։ Մեղադրեալը հրաժարվեց պաշտպանից։ Վկաները հաստատեցին, որ Բազականովը խուսափեց նաև սովորական մենամարտից։ Մեղադրեալի կինը հրաժարվեց դատարանում ցուցմունք տալուց։ Իշխ. Նակաշիձէն, ինքն իրան պաշտպանելով, յայտնեց, որ ինքն ու Բազականովը իրար խոյընդոտ էին լինում, ուստի մէկն ու մէկը պէտք է մեռնէր։ Դատախազը իր պաշտպանողական ճառում պաշտպանեց մեղադրեալին, բացատրելով յանցանքը ընտանեկան ջարդ ու փշուր եղած կեանքով։ Դատարանը, չը ժխտելով կանխադիտումը, Իշխ. Նակաշիձէին ճանաչեց մեղաւոր միայն սպանութեան մէջ և դատապարտեց նրան նկատողութեան՝ հրատարակելով հրամանի մէջ։

◆ Մինիստրների խորհուրդը ընդունելի գտաւ Պետական Դումայի 38 անդամների ներկայացրած օրէնսդրական նախագիծը, որով Թոյլատրվում է կանանց վարել ժողովրդական դպրոցների տեսուչների պաշտօններ, առանց սակայն այդպիսիներին պետական ծառայութեան և կենսաթոշակներ ստանալու իրաւունքներ վերապահելու:

◆ Ներքին գործերի մինիստրը շրջաբերական է ուղարկել քաղաքապետներին և նահանգապետներին առաջարկելով խիստ միջոցներ ձեռք առնել պարբերական Թերթերի մէջ տպագրվող հասարակական բարոյականութեան համար ակներև վիրաւորական յայտարարութիւնների դէմ:

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

—

◆ Յայտնի հայ հասարակական և քաղաքական գործիչ, գրող և հրապարակախօս Մինաս Չերազ, յուսահատված ազգային գործերի կացութիւնից և այն ապերախտ վարմունքից, որ գործ դրվեց իր վերաբերմամբ, իբրև մի անձի, որ երկար տարիներ Թափառական աքսորական՝ օտարութեան մէջ, կրելով ամեն տեսակ զրկանք և տառապանք, աշխատել և գործել է յօգուտ հայրենիքի ազատագրութեան, բայց այդ ամենի փոխարէն չը ստացաւ ոչ մի գնահատութիւն, որոշել է մի անգամ ընդմիշտ Թողնել Կ. Պոլիսը և գնալ ապրել դարձեալ Պարիզում: Նա արդէն մեկնել է: Թերթերը այդ առիթով ցաւ են յայտնում, որ Թէ օսմանեան պետութիւնը և Թէ հայ ժողովուրդը չը կարողացան գնահատել այդպիսի մի անձնուէր, շիտակ և օգտակար գործիչ, որ իր փորձառութեամբ, անցեալով և հմտութեամբ մեծապէս կարող էր օգտակար լինել Թէ պետութեանը և Թէ հայ ժողովրդին:

Նոյնպէս հեռացել և Եւրոպա է տեղափոխվել «Հայրենիք» Թերթի խմբագիր Յովհաննէս Շահնազարը, որի դէմ այնքան հալածանքներ յարուցեց Դաշնակցութիւնը, որի համոզիչ հակառակորդն էր նա իր գրչով և խօսքով:

◆ Մայիսի 22-ին Մարաշի մէջ վախճանվել է առաջնորդ Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Վեհապետեանը: Հանգուցեալը մի նշանաւոր դէմք էր Թիւրքահայ հոգևորականութեան մէջ: Նա ծնվել է 1842 Թ. և 1883 Թ. եպիսկոպոս է ձեռնադրվել Մկրտիչ կաԹողիկոսից և ուղարկվել 1884 Թ. նուիրակ՝ Հնդկաստան: Վարել է առաջնորդական պաշտօն Եօզկատի, Հալէպի, Հաճընի, ԱնԹաքիայի և Ադանայի մէջ: Սուլթան Համիդի օրով նա աքսորվեց Երուսաղէմ, իբրև ազատական գաղափարների տէր, և 1894 Թ. Կ. Պոլիս վերադառնալով ապրեց այդտեղ մինչև սահմանադրութեան հրատարակումը, վարելով Սկիւտարում քարոզչի պաշտօն: Ադանայի կոտորածը ստիպեց նրան գնալ Կիլիկիա իբրև Մարաշի առաջնորդ, ուր և մեռաւ:

◆ Կ. Պոլսի Թերթերում տպված է Ե. Թոփչեանին սպանող Յարէթ Վարդերեսանի նամակը, գրված բանտից, կախաղան հանվելուց առաջ իր մօրը: «Դաշինք», «Ժամանակ» և «Բիւզանդիոն» Թերթերը, տպելով այդ նամակը, յայտնում են, որ ինչպէս Թոփչեանը զոհ գնաց դաշնակցականների սերմանած եղբայրասպան և մարդատեացական քաղաքականութեան, նոյնպիսի զոհ է և նրան սպանող ՅարէԹը, որ կամեցել է հաստատել «ակն ընդական և ատամն ընդ ատաման» սկզբունքով իր պարտքը իր հակառակորդներին:

◆ Մայիս ամսի երկրորդ կէսում Զմիւռնիայի մէջ տեղի են ունեցել ցաւալի դէպքեր և բանը հասել է այնտեղ, որ ս. Ստեփանոս մայր եկեղեցու մէջ հոսել է մարդկային արիւն: Դաշնակցականները, ղեկավարութեամբ իրանց պարագլուխ Վռամեանի, կամեցել են միտինգ սարքել եկեղեցում. առաջնորդական տեղապահ Արսէն վ. Վեհունի և ազգային վարչութիւնը, հիմնվելով կաթողիկոսի կոնդակի վրա, արգելում են, բայց դաշնակցականները, հրատարակելով մի հեռագիր, որ որպէս թէ Դուրեան պատրիարքը Թոյլատրում է միտինգի գումարումը, ոյժով ներս են մտնում, նախատում տեղապահին: Առաջնորդարանը յայտարարում է, որ Դուրեան պատրիարքի անունից հրատարակված հեռագիրը կեղծ է և նա այդպիսի Թոյլտուութիւն չէ տուել: Ժողովուրդը յուզվում է. բարձրանում է աղմուկ, կռիւ և գանակոծութիւն եկեղեցում. միջամտում է ոստիկանութիւնը և ժանդարմերիան, և հետևանքն այն է լինում, որ երկու հոգի վիրաւորվում են և եկեղեցու մէջ հոսում է նրանց արիւնը: Յաջորդ օրը՝ Վռամեան նորից փորձում է միտինգ սարքել, բայց այդ անգամ ժողովուրդը բուռն դիմադրութիւն է ցոյց տալիս և չէ Թոյլատրում: Դաշնակցականները գանակոծում են եկեղեցու հոգաբարձուներից մէկին և երեկոյեան յարձակումն գործելով Մամուրեանի տպա-

Թեան դէմ. ընտրվում է մի յանձնաժողով մշակելու համար նոր կազմակերպութեան ծրագիրը: Այդ առիթով Թերթերը ցաւ են յայտնում, որ, շնորհիւ դաշնակցականների գործելակերպի, հայ ժողովուրդը ստիպված է տեսնում իրան իր զաւակների դէմ դուրս գալ և եղբայրասպանութեամբ զբաղվել:

◆ «Փոքրիկ հայ դաշնակահար» են անուանում այսուհետև Կ. Պոլսում 9-ամեայ աղջիկ Ալիս Հանըմեանին, որ վերջերս նուագեց դաշնամուրի վրա Կ. Պոլսի պարսկական դեսպանատան համերգին: Փոքրիկ Ալիսը դեռ 3 տարեկանից սկսել է սովորել նուագել դաշնամուրի վրա. յետոյ նրա մայրը տարաւ նրան Ֆրանսիա՝ յայտնի Scuola Cantorum, իսկ 1 տարի առաջ ընդունվեց Վիէննայի «Երաժշտութեան ակադեմիայում»:

Վերջերս Ալիս Հանըմեանը երաժշտութեան պրոֆեսսոր Գոդովսկիի խորհուրդով հարցաքննվեց երեք յայտնի պրոֆէսորներից՝ Գուզորայնհօլցից, Պօլ-դէ-Կոնից և Կարլ Պրոասկաւից՝ ճեմարանի վերատեսուչ պրոֆ. Բօնի ներկայութեամբ: Քննող յանձնաժողովը, ապշած նրա ընդունակութիւններից, որոշեց ընդունել նրան կատարելագործութեան դասարանը (classe de perfectionnement):

Միայն մասնագէտները կարող են հասկանալ, Թէ ինչ է նշանակում միանգամից մտնել Վիէննայի «Երաժշտութեան ճեմարանը» և ընկնել կատարելագործութեան դասարանը, այսինքն ստանալ համարեա պիանիստկայի դիպլոմ: Պրոֆ. Բօնն և երաժշտական քննադատ Դէմրուց փայլուն ապագայ են գուշակում Ալիս Հանըմեանին:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Իգդիր, 14 յունիսի

Ամսիս 13-ին դրամատիկ խմբի անդամ Ալլահվերդեան, մասնակցութեամբ տ. Սոֆիի և տեղացի սիրողների, ներկայացրեց Ահարոնեանի «Ուխտվածները»: Պիէսի անունը մեծ բազմութիւն էր գրաւել: Խաղը գոհացուցիչ էր: Տպաւորիչ էր տ. Սոֆիի վիշտը: Ալլահվերդեան գիւղացի Գրիգորի դերը բարեխղճօրէն տարաւ, բայց մի բան զարմանալի և խորթ էր. Ահարոնեանի ճոխ և բառերով հարուստ լեզուն գիւղացի Գրիգորի բերնում սազ չէր գալիս: Սիրողներից լաւ էր Յակոբջան իր մտածված խաղով և արժանի՝ խրախուսանքի. վատ չէր և Խշտոեան ճգնաւորի դերում:

Շնորհակալութեան արժանի է տ. Սոֆին, որ մեծ բաւականութիւն պատճառեց գիւղացոց իր կազմակերպած ներկայացումներով՝ Իգդիրում երեք անգամ, Բլուրում և Հախվերիսում մէկ-մէկ անգամ մասնակցելով: Մտադիր են տալ և ԱլլեԹլու և Ալի-Ղամար գիւղերում:

Սաթենիկ Զաքարեան

—

Կարս, 21 յունիսի

Ամսիս 20-ին տեղիս ծխ. դպրոցի դահլիճում դերասան Ամերիկեանը, մասնակցութեամբ տեղական սիրողների, տուեց Բրակկոյի «Դոն Պիետրո Կարուզօ» 1 գործ. դրամա և Գ. Վետինգի «Հարկաւոր չէ» դրամ. էտիւդ 1 գործ.:

Լեզուի անհարթութիւնը և աղաւաղումը մեր բեմի վրա բացառիկ երևոյթ չէ. օրինակ ր-ի ռ արտասանումը՝ հայռ, ռուլիսի, ռռ և այլն:

Խաղը ընդհանուր առմամբ Թոյլ անցաւ շնորհիւ այն բանի, որ դերակատարներն իրանց դերերը չը գիտէին և յուշարարը գործում էր:

Դահլիճը կիսով չափ դատարկ էր:

Կարգ ու կանոնը բացակայում էր:

Ա. Էփրիկեան

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

Обзоръ дѣятельности Департамента Государственныхъ Земельныхъ Имуществъ по управленію каз. оброчн. статьями и др. имущ., наход. въ его завѣдываніи за 1908 г. СПБ. 1910 г.

Պետական հողային կալուածքների դեպարտամենտը այս օրերս բաց է Թողել իր գործունէութեան 1908 Թւականի հաշիւը: Քաղում ենք այդ հաշւից մի քանի տեղեկութիւններ Կովկասի վերաբերմամբ:

ԵԹէ չը հաշւենք Կովկասի անտառները, որոնք գտնվում են ուրիշ՝ անտառային՝ դեպարտամենտի կառավարութեան տակ, մեր երկրում հողային կալուածքների դեպարտամենտը 1908 Թւականի ընԹացքում ունեցել է այլ և այլ տեսակի հողային կալուածքներ՝ 444,721 դեսեատին, որից 18% անյարմար, անարդիւնք են համարվում, մնացածը յարմար՝ արդիւնաւոր: Այդ կալուածքներից ամենախոշոր մասերը գտնվել են. 19%-ը Բագուի նահանգում, 17%-ը Դաղստանի շրջանում, 16%-ը Թերէքի շրջ., 15%-ը Կարսի, 14%-ը Գանձակի, 13%-ը Երևանի, 5%-ը Թիֆլիսի և մօտ 1%-ը երկրի միւս նահանգներում:

[illegible]

քան Թէ դա ցոյց է եղել տրված 1907 Թ. հաշւի մէջ: Բացի դրանից Բագուի տեղական վարչութիւնն այդ նոյն 1907 Թւականին իր հողերի հրապարակի մէջ չէ հաշւել և մի ուրիշ 22,000 դեսեատին, որոնք, այդ վարչութեան վկայութեամբ, մինչև այդ օր եղել են ջրի տակ:

Բերված Թւերի քանակը փոփոխական է զանազան տարիների համար: 1908 Թւականին, օրինակ, այդ կալուածքներից հողաբաժիններ են հանված գիւղացիների համար 9000 դեսեատին, իսկ 27,000 դեսեատին, որից 4 հազարը Բագուի նահանգում և 19,500 դես. Գանձակի նահանգում, տրըվել են եկւոր-գաղթականներին, և այլն:

Այդ հողերից 1908 Թ. եկամուտ է ստացվել 212,000 ր., մօտաւորապէս 45 կ. դեսեատինից: Հողերի մօտ 80%-ից օգտվել են գիւղացիները, մնացած 20%-ից միւս դասակարգերը:

Բացի 445,000 դեսեատինից հողային կալ. դեպարտամենտը Կովկասում հաշւում է 11,200 դես. ոչ-հողային կալուածքներ. դրանց Թւին են պատկանում հանքատեղերը, զանազան կարգի նաւթատեղերը, ջրերը, որտեղ ձուկ է որսվում, և այլն: Այդ տեսակի կալուածքներից 1908 Թ. դեպարտամենտը եկամուտ է ունեցել 430,000 ր., 60,000 ր. աւելի եկամուտ, քան Եւրոպական Ռուսաստանի 47 նահանգների այդպիսի կալուածքներից: Ամենամեծ %-ը այդ Թւականին տուել են. Բագուի նահանգը՝ 347,000 ր., Կարսինը 37,000, Թիֆլիսինը 18,000 և այլն: Այդ կալուածքներից 84%-ը շահատակվել է ոչ-գիւղական դասակարգի ձեռքով:

Բացի հողային և ոչ-հողային կալուածքներից՝ դեպարտամենտը Կովկասում հաշւում է իր հսկողութեան տակ և մի ուրիշ՝ 3,000,000 դեսեատին տեղ՝ բացառապէս կենդանիներ արածացնելու համար, որից 1,816,000 դեսեատինը դեպարտամենտը համարում է հետազօտված: Այդ արօտատեղիներից մօտ 600,000 դես. մտնում է «անհետազօտված» անապատների շրջանները:

Հասկանալի է, որ այդ Թւերը նոյնպէս չեն կարող համարվել առանձին ճշգրտութիւն:

2,400,000 դես. արօտատեղիներից գտնըվում են Գանձակի նահանգում 667,000 դես., Երևանի նահ. 608,000, Բագուի՝ 544,000. Թերէքի՝ 346,000 և Կարսի նահ. 136,000: Այդ տեղերից 1908 Թ. եկամուտ է ստացվել՝ Բագուի նահ. 97,000 ր., Գանձակի նահ. 78,000, ր., Թիֆլիսի նահ. 70,000, Երևանի նահ. 51,000 ր. և Կարսի նահ. 27,000 ր.:

Արօտատեղիների հրապարակից 1908 Թւականին նոյնպէս կտրված է 60,800 դեսեատին եկւոր-գաղթականներին՝ գլխաւորապէս Բագուի նահանգում բնակեցնելու համար:

Ա. Ղուլեանց

Մոսկվա

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

1) Սահակ ա.-ք. Սահակեանցի «Սրբազան պատմութիւն» (Հին ուխտ), պատկերազարդ, Թիֆլիս, 1910 Թ., էջ 216, գ. 5 ղը. (40 կ.): 2) Սահակ ա.-ք. Սահակեանցի «Գործք առաքելոց», պատկերազարդ, Թիֆլիս, 1910 Թ., էջ 104, գ. 45 կ.: 3) «Irenaeus gegen die häretiker», բացայայտեց Կարապետ եպ. Տէր-Մկրտչեանը հայկական ձեռագրից, Լայպցիգ, 1910 Թ., էջ 264, գ. ?: 4) Մ. Սամուէլեանի «Թւաբանական օրինակների և խնդիրների սիստեմատիկ ժողովածու», Վաղարշապատ, 1909 Թ., էջ 82, տպված բժշկ. Գէորգ Տիգրանեանի ծախքով՝ հայ աղքատ մանուկներին ձրի բաժանելու համար: 5) Յ. Կոստանեանի «Ուղտն ու էշը», պատկերազարդ, Բագու, 1910 Թ., գ. 25 կ.: 6) «Հասկեր» մանկական ամսագրի № 5-ը (մայիս), Թիֆլիս, 1910 Թ.: 7) Նիկ. Սարգսեանի «Կենդանիների գոյները», Թիֆլիս, 1910 Թ., էջ 36, ձրի յաւելուած «Հասկերի»: 8) «Նոր-Դպրոց» ամսագրի № 5-ը (մայիս), Թիֆլիս, 1910 Թ.: 9) «Արօր» ամսագրի №№ 1, 2, 3, 4 և 5 (յունվար, փետրվար, մարտ, ապրիլ, մայիս), Թիֆլիս, 1910 Թ.: 10) «Արարատ» ամսագրի № 5 (մայիս), Էջմիածին, 1910 Թ.: 11) «Թատրոն և Երաժշտութիւն» ամսաթերթի № 5—6 (մայիս—յունիս միացած), 1910 Թ.: 12) Հ. Ներսէս Ակինեանի «Կիւրիոն կաթողիկոս վրաց» (պատմութիւն հայ-վրացական յարաբերութեանց VII դարու մէջ), Վիէննա, 1910 Թ., էջ 315, գ. 5 ֆրանկ: 13) «Վրաստանի միանալը Ռուսաստանի հետ», ռուսաց աղբիւրից ժողովեց և Թարգմանեց Զ. Գրիգորեանց, Թիֆլիս, 1910 Թ., էջ 43, գ. 20 կ.: 14) Ենովք Արմէնի «Ազգ. Սահմանադրութիւնը և Ազգ. Երեսփ. Ժողովը», Կ. Պոլիս, 1910 Թ., էջ 46, գ. 40 փարա: 15) Տիգրան Չիթունիի «Վարագայ յօբելեան. Յիշատակարան և կոչ Վարագայ կրթական հաստատութեան 50-ամեայ յօբելեանի (1857—1907)», պատկերազարդ, Կ. Պոլիս, 1910 Թ., էջ 30.

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

«ԶԱՆԳԻ» ԿԱՐԾԻՔԸ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Թաւրիզում հրատարակվող «Զանգ» ԹերԹը, իր № 9-ի առաջնորդող յօդուածում խօսելով հայ դպրոցների և հոգաբարձական ընտրութիւնների մասին ընդհանրապէս՝ ընդգծում է մեր դպրոցական իրականութեան այն ցաւոտ կողմերը, որոնց մասին անթիւ անգամներ գրվել է մեր մամուլի լուրջ օրգաններում և խօսվել այդ կեանքի բարելաւման մասին իրապէս և լրջօրէն խորհող ցաւակից տարրերի շրջաններում:

Եւ ի պատիւ «Զանգի» պիտի ասել, որ նա, առանց նեղ կուսակցական լծբռնումներով առաջնորդվելու, գալիս է այն եզրակացութեան, որ դրա պատճառները հասկանալի են, քանի որ մարդիկ այդ ընդհանուր ցաւագար կողմերը բուժելու անկեղծ ցանկութեամբ չէ որ ներս են մըտնում մեր դպրոցները, այլ յետին մտքերով, իւրայիններին տեղաւորելու ցանկութեամբ տոգորված:

Խօսքը տանք իրան՝ «Զանգին».

Եւ այդ բնաւ զարմանալի չէ: Երբ մարդիկ, փոխանակ ժողովրդի շահերով ոգեւորվելու, առաջնորդվում են միայն կուսակցական շահերով և զոռով «ներս են խոթում» տեսչի կամ ուսուցչի պաշտօնով միայն «ընկերների», որոնք նոյնիսկ չեն կարող հայերէն կանոնաւոր խօսելուց բացի՝ երկու տող անսխալ գրել և ապիկար են իրանց աւանդածների ու Թերի՝ ընդհանուր զարգացման մէջ. այն ժամանակ այլևս ինչո՞ւ զարմանալ մեր դպրոցների անկման վրա:

Ապա ԹերԹը, խօսելով մայրենի լեզուի նշանակութեան մասին, աւելացնում է, որ ոչ մի եւրոպական երկրում չէ կարող խօսք անգամ լինել, մայրենի լեզուն չիմանալով հանդերձ մուտք գործել դպրոցները. այդպիսի աղաղակող Թիւրիմացութիւններ մեր կեանքին են միայն յատուկ:

Սակայն մանկավարժական այսպիսի մի կարևոր պահանջ անտես է առնվում մեզանում: Մենք վաղուց խաչ ենք դրել այդպիսի «չիմար պահպանողականութեան» վրա և մեր դպրոցները դարձրել ենք մի խառնարան, որից ինքներս էլ չը գիտենք Թէ ովքեր և ինչեր են դուրս գալու:

Երբ մեր դպրոցների տեսուչներ են կարգվում միայն նաւթաշխարհի «սպեկուլանտներ», զանազան ճիւղերի արդիւնաբերողներ և ընդհանրապէս դպրոցական արուեստից զուրկ ու անտեղեակ մարդիկ, որոնց համարձակ կարելի է ասել՝ «Հան գկօշիկդ, գի տեղիդ, յորում կաս, սուրբ է», այդ դէպքում պարզ է, որ մենք կանոնաւոր դպրոցներ չենք ունենայ:

Յետագայում յօդուածագիր Ա. Տ.-Վ. աւելացնում է, որ մենք մեր դպրոցական Թերութիւնների պատճառ էինք համարում որոշ ժամանակի ընթացքում մեր «հոգևոր հայրերին» և «աղաներին». անցաւ և այդ դարաշրջանը, սակայն իւրի դրութիւնը մնաց միևնոյնը, քանի որ ժողովուրդը, բուն դէմօսը, իր ձեռքը չի առնի բոլոր գործերի ղեկավարութիւնը, որից յետոյ անարժաններն ու Թերուսները մուտք չեն ունենայ այլևս մեր դպրոցներում, որոնց շնորհիւ, կաւելացնենք մենք, նրանք դարձել են «Աւգէոսի ախոռներ»:

Ժամանակ է,—աւելացնում է ԹերԹը,—որ մեր դպրոցների դռները փակվեն այնպիսիների առաջ, որոնք մի անբացատրելի Թիւրիմացութեամբ մուտք են գործել այն տեղերում և ամենայն յամառութեամբ մաքառում են պինդ պահել տաքուկ տեղերն ու ստեղծված status quo-ն:

Վերջում ԹերԹը կոչ է անում ժողովրդին, որը միայն լուռ հանդիսատես և Թոշակատու լինելուց հեռու չէ անցել, ձեռք առնել դպրոցական ամբողջ գործը:

Մեր ժողովուրդը պէտք է հաստատակամօրէն և անյողդողդ երևան գայ հոգաբարձական ընտրութիւններին ձայն տալու նրան, որի վրա վստահութիւն ունի և որին ճանաչում եւ արժանաւոր է համարում:

...Թող նա (ժողովուրդը) չառաջնորդվի գործողների Թայֆայական ներշնչումից, այլ անկախօրէն, առանց խնամակալվելու ընտրի իրօք արժանաւորներին, որոնք մեր դպրոցները չեն հասցնի բարոյական և նիւթական այն սնանկութեան, որի մէջ որպէս սովամահներ գալարվում ու խեղդվում են դրանք:

Պէտք է այսուհետև մի կողմ Թողնել ուրացի ու արշինի մարդկանց և հոգաբարձու ընտրել նրանց, որոնք, գոնէ, կրթական որոշ ցենզ ունեն:

Իսկ ընտրվող հոգաբարձուները Թող գործի հրաւիրեն ուսուցչական կոչման արժանի ու գիտակ մարդկանց և ձեռք քաշեն այն քաղաքականութիւնից, որ ցարդ հովանաւորել է միայն «իրանց մարդկանց» և վանել ուրիշներին, որոնք շատ աւելի օգտակար կը լինէին, քան հովանաւորողները:

Ժողովրդական դպրոցներ և արժանաւոր ուսուցիչներ, ահա ինչ ենք ուզում մենք մեր հասարակութիւնից և ընտրվող հոգաբարձուներից:

Անկարելի է չողջունել յայտնված այս անաչառ կարծիքները, և ԹերԹը ապացուցում է, որ կարելի է լինել կուսակցական, սակայն ոչ Թայֆայական, «ստամոքսական» և ամեն ինչ, և՛ հասարակական և՛ դպրոցական բոլոր ասպարէզները ծառայեցնել «իրանց մարդկանց», որ նշանակում է իրանց ստամոքսին միայն, և վայնասուն բարձրացնել այն տարրերի դէմ, որոնք, որպէս սրտացաւներ, ուզում են մաքրել ասպարէզ, այդ կարգի «գործողներից»:

Արդարև՝ անհրաժեշտ է այդ անյետաձգելի մաքրագործումը շտապեցնել, որովհետև իւրաքանչիւր րոպէի յապաղումը մեր առաջադիմութեան գործին հասցնում է զգալի հարւած, մի երևոյթ, որ այլևս ամենևին տանելի չէ կարող լինել:

Յար. Գասպարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 21 յունիսի

Կիրակի, յունիսի 20-ին, գնացինք Մուղնու եկեղեցի՝ ընտրութեանը ներկայ գտնըվելու համար ու ինչե՞ր չը տեսանք. էլ Թերթիկներ խլել սրա նրա ձեռքից ու իրանց մարդկանց անունները գրել, այն ինչ սկզբից ժողովը որոշել էր, որ անգրագէտների փոխարէն պիտի գրէր նախագահողը, էլ ժամկոչի մօտից եկեղեցու կնիքով կնքված Թերթիկներ վերցնել ու գրել, էլ կառքերով (ծխատէրներից մէկը ի միջի այլոց) մարդիկ բերել, էլ մէկի ձեռքից եւ բաց Թերթիկ խլել (նախագահողը) և այլն և այլն:

Այս ամենը արձանագրելով, հրաւիրում ենք բարձր հոգևոր իշխանութեան և հասարակութեան ուշադրութիւնը, սոյնանման ապեղ երևոյթների առաջն առնելու համար:

Սրա հետ յայտնում ենք, որ նամակիս մէջ ակնարկված անձանց անունները տալու պատրաստ ենք հարկ եղած դէպքում:

Մ. Պալեան, Ս. Գիւլեսերեան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

21 յունիսի

ԱՐՄԱՒԻՐ: Յունիսի 20-ին անցաւ առաջին ապրանքատար գնացքը Արմաւիրից մինչև Կուրգաննայա կայարանը, 40 վերստ, նոր կառուցանվող Արմաւիր-Տուապսինեան երկաթուղու գծով:

ՆԻԿՕԼԱԵՎՍԿ: (Սամարայի): Փոքր-Բըրկովկա գիւղում սաստիկ ձուրի մեծութեամբ տեղացող կարկուտից ոչնչացել են 2085 դեսեատին հացադաշտերը: Վնասը հասնում է 160,000 ռուբլու:

ՄԻԼԱՆ: Վախճանվեց աստղագէտ Սկիապարելլին:

ՉԵՐՆԻԳՕՎ: Գլուխովի գաւառում սառնամանիքներից ցրտատար են եղել ցանքսերը 970 դեսեատին տարածութեամբ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 Թ.

(Կուկիա, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քԹի հիւ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորԹու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—66

ԱՄԵՆՔԻՆ եւ ԱՄԵՆՈՒՐԵՔ

(Նոյնիսկ գիւղերում այժմ մատչելի է մացնել ՏՆՕՅՒՆ ԷԼԵՔՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ: Ժողովրդական, հանրամատչելի և գործնական ցուցմունք՝ անձամբ կազմակերպելու էլեքտ. լուսաւորութիւն իր սեփ. տնում, առանց մեքենայի և կայարանի, տնային հասարակ միջոցներով: Նաւթից 50% էժան է նստում: Գինը ճանապարհածախքով 1 ր. 45 կ., վերադիր վճարով: Հասցէագրել՝ К-во ЭЛЕКТРОТЕХНИКЪ. С.-Петербургъ, Офицерская, 50—213.

(П. 69456) 744. 1—1

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐԻ

Արքեպիսկոպոս Սարգիս Հասան-Ջալալեանցի դրամագլխի հաշիւ 1909 տարվայ

ՄՈՒՏՔ		Առձեռն դրամ
ա) Մնում է ց1 յունվարի 1909.	111,246 ր. 99 կ.	3243 ր. 92 կ.
բ) 1909 տարվայ ընթացքում մտել է	4450 » 54 »	4704 ր. 89 »
ԾԱԽՍ		
ա) Գնված % արժէԹղԹերին վճ. է 7721 ր. 02 կ. և դրամագլխի 1908 տարվայ հաշիւը տպագրելուն 35 ր. 70 կ., ընդամենը		7756 ր. 72 կ.
բ) Առ 1-ն յունվարի 1910 տ. առձեռն պատրաստ կայ	119,697 ր. 53 կ.	192 » 09 »

Ծանօթութիւն.—Դրամագլուխը գտնվում է Մոսկվայի նահանգական գանձարանում և պէտք է շահեցվի 1883 Թւից սկսած 125 տարվայ ընթացքում մինչև 12 միլիոն ր. հասնելը, այնուհետև պիտի յատկացվի զոհաբերողի անունով ուսումնարանների և Թոշակների: (չ. ու.)

762. 2—1